

E-lektira u knjižnicama osnovnih škola Primorsko-goranske županije

Zadavec, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:073643>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Maja Zadravec

**E-lektira u knjižnicama osnovnih škola Primorsko-
goranske županije
(DIPLOMSKI RAD)**

Rijeka, 2017.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Maja Zadavec

19780

E-лектira u knjižnicama osnovnih škola Primorsko-
goranske županije

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Jednopedmetni diplomski studij hrvatskoga jezika i
književnosti, knjižničarski smjer

Mentorica: dr. sc. Aleksandra Horvat

Rijeka, rujан 2017. godine

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. KNJIŽEVNOST I MLADI ČITATELJ	2
3. LEKTIRA KAO DIO OBRAZOVNOG PROCESA	4
3.1. KRIZA ČITANJA	5
4. UTJECAJI SUVREMENIH MEDIJA NA PROMJENE - DIGITALIZACIJA.....	7
4.1. DIGITALNA KNJIŽNICA	8
5. E – LEKTIRA.....	11
5.1. PREDNOSTI E-LEKTIRE	12
5.2. NEDOSTATCI E-LEKTIRE	14
5.3. E-LEKTIRA I KLJUČNE KOMPETENCIJE	15
6. ANALIZA STRANICE <i>LEKTIRE.SKOLE.HR</i>	17
6.1. SADRŽAJNO OBLIKOVANJE E-LEKTIRE.....	18
6.2. OBLIKOVANJE FORME	21
6.3. DODATNI SADRŽAJI.....	25
6.4. DOPUNSKI MATERIJALI	29
7. PREPORUKE ZA PRILAGODBU LEKTIRNOG DJELA NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA	38
8. REZULTATI ANKETE O KORIŠTENJU STRANICE <i>LEKTIRE.SKOLE.HR</i> U OSNOVNIM ŠKOLAMA PRIMORSKO- GORANSKE ŽUPANIJE.....	40
9. ZAKLJUČAK.....	57
LITERATURA	58
PRILOG	60
PRILOG 1 - ANKETA O KORIŠTENJU STRANICE <i>LEKTIRE.SKOLE.HR</i> U OSNOVNIM ŠKOLAMA PRIMORSKO-GORANSKE ŽUPANIJE	60

1. UVOD

Knjižnica je nekoć davno nastala kao produkt kulturnih potreba intelektualne elite, a danas je dio tzv. kulturnog pogona. Da bi opstala, ona mora funkcionirati u sklopu informacijskog društva, unutar kulturnog sektora, na usluzi masovno ili uže znanstveno nastrojenim društvenim individuama.¹ U članku *Prijeti li čitanje gledanju*, Danko Plevnik 1993. godine iznosi da će knjižnice sadržavati zbirke elektronskih knjiga za upotrebu u *book playerima*. Tih godina se u takvim, kako ih Plevnik naziva, *knjigogledima*², moglo odčitavati elektronske enciklopedije.³ Koju godinu kasnije dolaze e-knjige te nakon njih slijedi i e-lektira. U svakodnevnom radnom i obrazovnom procesu nestaju grube podjele između čitanja i gledanja, pa možemo radije govoriti o njihovom preklapanju, ne o potiranju. Radi li se zapravo samo o preklapanju i jest cilj analize ovoga rada; suvremeno čitanje ne postoji bez gledanja, ali kako navodi Plevnik, nema ničeg besmislenijeg od gledanja bez čitanja. Zbog toga se nastoji u procesu rada i spoznavanja što više smanjiti prazni hod gledanja te povećati učinak i radno vrijeme čitanja.⁴

U ovome radu su navedene osnove korištenja lektire u osnovnim školama te je provedena anketa u nekim knjižnicama osnovnih škola Primorsko-goranske županije ne bi li se pokazala razlika u recepciji lektire kod učenika koji čitaju lektiru posuđenu u knjižnici te lektire čitane na stranici *lektire.skole.hr*. Također, prema *Prijedlogu kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira* iz 2016. godine je napravljena usporedba sa stranicom *lektire.skole.hr* odnosno, analizirano je u kojoj mjeri se poklapaju kriteriji navedeni u *Prijedlogu* s kriterijima korištenima pri formiranju stranice *lektire.skole.hr*.

¹ Ljubimir, Davor. *Digitalizacija knjižnica: za ili protiv čovječanstva* u *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 62, 1-4, 1999., str. 7.

² Plevnik, Danko. *Prijeti li gledanje čitanju?* u *Informatologija* 25, 1-2, 35-36, 1993., str. 36.

³ Plevnik, Danko. Nav. djelo, 36. str.

⁴ Plevnik, Danko. Nav. djelo, 36. str.

2. KNJIŽEVNOST I MLADI ČITATELJ

Knjiga je osnovni izvor informacija i elementarni izvor znanja. To otkriće modernoga doba uspješno i s pravom odolijeva masovnim medijima i prema istraživanjima bilježi uspon, kako navodi Eva Leniček u članku *Književna lektira u suvremenoj razrednoj nastavi*.⁵

Knjiga postupno dobiva drugačiju ulogu u društvu. Vjekovima su je proučavali kao spomenik besmrtnim umovima, ali tijekom vremena je čitanje postalo potreba neraskidivo povezana s razvojem društva, a knjiga je prerasla u jedan od najraširenijih oblika masovne komunikacije, u sredstvo razvoja duhovnih sila čovječanstva.⁶ Upravo iz tog razloga knjiga zauzima središnje mjesto u procesu obrazovanja i samoobrazovanja, posebno u nastavi književnosti. Knjiga živi u procesu komunikacije koji se temelji na specifičnom odnosu između knjige i čitatelja. Adekvatan odnos prema knjizi usvaja se u odgojno-obrazovnom procesu pa školu smatramo najodgovornijom za stvaranje odnosa prema knjizi.⁷

Kako su nekada videoteke popunjavale svaki dio grada, shodno tome i ide činjenica da se do gledanja može lakše doći nego do čitanja. Nema sumnje da je dostupnost gledanog materijala na višoj razini nego dostupnost čitanog materijala. Organiziranost, interaktivnost i pristupačnost su svakako na strani gledanja u odnosu na čitanje. Gledanje zapravo daje pristupačnost koja korisnika vodi u liniju manjeg otpora i odbacivanje knjige.⁸ Stariji korisnici vraćaju se u knjižnicu pod dojmom univerzalne i neuništive vrijednosti knjige, neovisne o nestanku struje, pogodne za privatno, singularno korištenje. Međutim, oni se vraćaju, kako kaže Plevnik, *razmaženi* bogatstvom novih naslova i dostupnosti posudbenog materijala na svakom koraku što pred knjižničare i knjižnice stavlja nove zadatke. Gledanje neće uništiti čar i poruke beletristike, usprkos ekranizacijama nekoga literarnoga štiva.⁹ Time se zapravo još više pojačava interes za knjigom i upravo u tom trenutku e-knjiga dobiva na svom značaju.

Da bi se razumjela bitka između gledanja i čitanja, koji se bore za čitateljevu dušu, važno je shvatiti i potrebe i hedonističko-intelektualne procese koji se odigravaju u samom čitatelju.

⁵ Leniček, Eva. *Književna lektira u suvremenoj razrednoj nastavi* u *Suvremena metodika nastave hrvatskoga jezika*, 16, Časopis za nastavu hrvatskoga jezika, književne, scenske i filmske umjetnosti, 1991., str. 11.

⁶ Leniček, Eva. Nav. djelo, str. 11.

⁷ Leniček, Eva. Nav. djelo, str. 11.

⁸ Plevnik, Danko. Nav. djelo, str. 35.

⁹ Plevnik, Danko. Nav. djelo, str. 36.

Nakon iskustva korištenja vizualnih pomagala, čitatelj više ne može na jednak način pristupati knjizi. To bi se moralo shvatiti i u knjižničarskom svijetu čitanja.

Upravo to i znači da knjižnica ne može ostati ista. Jer, nije lako pronaći način da se ikoga digne iz udobnosti fotelje i gledanja odnosno korištenja inih vizualnih uređaja i gurne ga se putem knjižnice. Mlađim je korisnicima susret s bilo kojim elektroničkim/vizualnim uređajem manje stresan i oni kroz svoje korisničko iskustvo procjenjuju nivo organiziranosti i posudbene moći knjižnice.¹⁰

¹⁰ Plevnik, Danko. Nav. djelo, str. 36.

3. LEKTIRA KAO DIO OBRAZOVNOG PROCESA

Školska knjižnica predstavlja organiziranu zbirku knjižne i neknjižne građe. Specifična je po tome što ima dvojaku ulogu; osim knjižničnog, dio je i odgojno-obrazovnog sustava. Školska knjižnica je uz školskog knjižničara izravno uključena u nastavni proces te stvara aktivne korisnike koji kasnije postaju sudionici informacijskog društva.¹¹ Tijekom tog procesa stvaranja aktivnih korisnika, od učenika se ne očekuje samo sposobnost stvaranja već i povezivanje s predznanjima iz raznih područja. Kako bi se ostvarila informacijska pismenost, učenici trebaju znati pohraniti informacije, vježbati tehniku vođenja bilježaka, odvajati važno od nevažnog, sažeti radnju, izdvojiti ključne pojmove.¹² Iščitavajući lektiru te radeći na njoj, samostalno ili tijekom nastavnog procesa vođeni profesorom književnosti, učenici postaju informacijski pismeni.¹³

Kao samostalni dio programa (samostalna programska cjelina) lektira obuhvaća popis propisanih književnih djela. Nakon održanog okruglog stola u organizaciji Hrvatske udruge školskih knjižničara, 15. studenoga 2011. godine, na kojem je tema bila *Lektira, pomoć ili odmoć u poticanju čitanja*, na temelju iznesenih zapažanja, mišljenja i stavova pozvanih govornika i gostiju uključenih u raspravu, zaključilo se da prema sadašnjem načinu odabira, pristupa i načina obrade, propisana lektira predstavlja više *odmoć* nego *pomoć* u promicanju čitanja. Da bi postala pomoć u poticanju čitanja, lektira mora doživjeti promjene, kako u odabiru naslova, tako i u pristupu i načinu obrade djela, kako su naveli sudionici okruglog stola.¹⁴

Lektirna djela su propisana po razredima te su sastavni dio nastave književnosti u svim razdobljima školovanja, jer čitanjem savladavamo materinski jezik, učimo govoriti i uočavati zakonitosti književnoga jezika.¹⁵ Lektira jest integralni dio nastave materinskog jezika te ju je zato i potrebno realizirati u jedinstvu s književnom, a zatim i filmskom i scenskom umjetnošću. Čitanje je cilj u procesu svladavanja vještine čitanja, metoda u procesu recepcije i komunikacije s tekstem i sredstvo u realizaciji odgojno-obrazovnih zadataka.¹⁶

¹¹ Galić, Sanja. *Suvremeno školsko knjižničarstvo u Život i škola*, 28 (2/2012.), 58., 2012., str. 212.

¹² Galić, Sanja. Nav. djelo, str. 212.

¹³ Galić, Sanja. Nav. djelo, str. 212.

¹⁴ *Lektira, pomoć ili odmoć u poticanju čitanja*, preuzeto sa: <http://www.husk.hr/okrugli-stol-lektira-pomoc-ili-odmoc-u-poticanju-citanja-izvjesce-i-zakljuci/>, 5.7.2017.

¹⁵ Rosandić, Dragutin. *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*, Zagreb: Školska knjiga, 1986., str. 86.

¹⁶ Leniček, Eva. Nav. djelo, str. 12.

Na tim propisanim djelima učenici svladavaju opće i posebne zadatke lektire. Temeljna značajka i zadatak lektire je samostalno izvannastavno čitanje i samostalan rad na književnom djelu. Čitanje i samostalan rad, temeljne odrednice lektire, permanentan su interes mnogih znanosti. Čitanjem, sustavnim, organiziranim i kontinuiranim radom otvaramo učenicima mogućnosti usvajanja navike samostalnog čitanja i samostalnog rada, da zavole knjigu te da usvajaju kulturu čitanja.¹⁷ U osnovnoj školi učenici stječu kulturu i svjesnost čitanja. Upoznaju se sa svjetskim klasicima što ih uglavnom u toj dobi upoznaju djeca europske kulture s nezaobilaznim ostvarenjima nacionalne književnosti.¹⁸ Problematika ovog rada je, između ostalog, i propisana školska lektira koja u većini slučajeva odbija učenike od čitanja i stvara nelagodu prema knjizi općenito. Kao mogućnost pronalaženja osobnog izbora i hobija ponuđena je stranica *lektire.skole.hr* koja pokušava učenike novih generacija privući čitanju pomoću virtualnih pomagala.

3.1. KRIZA ČITANJA

Marinko Lazzarich u članku *Književnost valja približiti mladima*¹⁹ govori o tome u kojoj mjeri školska lektira ne prati interese mladih te smatra da je to jedan od razloga krize čitanja u Hrvatskoj.

Polazimo od toga da je nekada knjiga bila glavni izvor znanja, a danas je potisnuta od strane svih ostalih medija. Izloženi utjecaju različitih medija, imamo sve manje vremena za knjigu. Knjiga je stavljena u drugi plan pa s pravom govorimo o krizi čitanja. Utjecaju medija, ponajviše elektronskih, izrazito su izloženi najmlađu učenici te je upravo to najveći problem jer djeca previše vremena provode ispred ekrana.²⁰ Ne radi se samo o problemu same škole već i šire zajednice. Pitanje koje se nameće jest hoće li knjiga u skoroj budućnosti biti zaboravljena i služiti samo kao ukras na policama? Averzija učenika prema lektiri, posebice onoj unaprijed propisanoj, je sve više prisutna, posebice u višim razredima osnovnih škola. Većina učenika zadatke zadane od strane predmetnih profesora ili ne izvršava ili ih izvrši površno, ili pak se

¹⁷ Leniček, Eva. Nav. djelo, str. 14.

¹⁸ Rosandić, Dragutin. Nav. djelo, str. 28.

¹⁹ Lazzarich, Marinko. *Književnost valja približiti mladima*, Istraživanje o školskoj lektiri, 142 (1), 2004., str. 85.

²⁰ Lučić-Mumlek, Kata. *Lektira u razrednoj nastavi, metodički priručnik*, Zagreb: Školska knjiga, 2002., str. 7.

okreće kratkim sadržajima lektirnih djela koji se mogu pronaći na internetu. Tiskana lektira je nekada bio jedan od načina oblikovanja generacije, dok ih danas možemo pronaći u raznim izvorima, često samo prepričanih sadržaja i često netočne. Upravo ti izvori su zaslužni za pozitivne ocjene velikog broja učenika (što postavlja pitanje nastavnikove percepcije o tome kakvo bi učenikovo znanje o određenom lektirnom djelu trebalo biti), iako oni sami ni ne znaju kako izgleda prva stranica određenoga književnog djela. Problem je u tome što društvo ne posvećuje dovoljno pažnje obrazovanju uopće, a upravo je internet nanio veliku štetu jer jedan od razloga krive slike o lektiri na internetu općenito jesu upravo ti netočno prepričani sadržaji kojima se učenici nerijetko koriste. Uzroci se mogu pronaći u općem stanju društva koje nameće to da se filozofski način formiranja mišljenja u mladih gubi i pojednostavljuje te da će se vjerojatno i dalje pojednostavljivati.²¹ U prilog tome ide i istraživanje *World Book Day-a*²², provedeno 2013. godine koje pokazuje da mladi češće biraju tzv. lako štivo nego osebujne klasike. U tom su se istraživanju pratile navike 300 000 učenika 1 600 škola. Zaključak istraživanja je da stariji učenici (trinaest i četrnaest godina) u prosjeku biraju književna djela namijenjena učenicima mlađe dobi. Od učenika koji su sudjelovali u istraživanju, samo trećina čita u slobodno vrijeme te shodno tome postiže bolje školske rezultate. Profesor Topping s University's School of Education smatra da *ne samo da su mladi danas slabiji kao čitatelji, već su slabiji i kao mislioci. Bez potrebnog vodstva profesora i knjižničara, mladi nemaju motivacije za prelazak na zahtjevniju građu*, napominje Topping.²³ Ono što ovo istraživanje čini posebno zanimljivim su rezultati istraživanja o vrsti literature u odnosu na dob; djeca osnovnoškolske dobi više ustraju na zrelijoj literaturi od mladih u srednjim školama Velike Britanije.²⁴ Možemo zaključiti da iako nas *gleda* određeni kompjutor ili neka druga vizualna naprava, još uvijek je na nama da kad on pronađe informacije koje trebamo, iste sami upijemo bez obzira na medij putem kojih su došle. Na polju gledanja i čitanja se zbivaju velike promjene; postoje razlike samo u sredstvima za tehničko ili sadržajno unapređenje čitanja, ali suštinske razlike nema, budući sa je suština samo čitanje. Sva su sredstva podjednako vrijedna ako održavaju *prometejsku vatru* potrebe za čitanjem²⁵ te tako i e-lektira polako zaživljava u ulozi koja joj je prvotno i namijenjena.

²¹ *Lektira, radost ili pakost?*, preuzeto sa: <http://www.ziher.hr/lektira-radost-ili-pakost/>, 26. 6. 2017.

²² Učeničke navike čitanja, preuzeto sa: <http://www.madeformums.com/news-and-gossip/world-book-day-survey-reveals-childrensreading-habits/26419.html>, 5. 8. 2017.

²³ *Lektira, radost ili pakost?*, preuzeto sa: <http://www.ziher.hr/lektira-radost-ili-pakost/>, 5. 8. 2017.

²⁴ *Lektira, radost ili pakost?*, preuzeto sa: <http://www.ziher.hr/lektira-radost-ili-pakost/>, 26. 6. 2017.

²⁵ Plevnik, Danko. Nav. djelo, str. 36.

4. UTJECAJI SUVREMENIH MEDIJA NA PROMJENE - DIGITALIZACIJA

Svatko tko se bavi proučavanjem utjecaja novih tehnologija na društvene ustanove sigurno će primijetiti da danas gotovo i ne postoji stručni ili znanstveni rad vezan uz temu knjižnice, a koji u svom sadržaju barem malo ne dotiče kompjutersku tehnologiju i kompjuterske mreže.²⁶ Takvo nas stanje dovodi do novog pitanja: jesmo li već zakoračili u doba kada će nam se činiti da je isključivo uz pomoć kompjutera moguće ostvariti funkcije knjižnice i hoće li kompjuterske mreže poput interneta u potpunosti zamijeniti knjižnice i knjižničare koji se na vrijeme neće uspješno prilagoditi zahtjevima današnjeg vremena? Odgovori na ova pitanja već su dugo poznati, ali ih je uvijek potrebno iznova isticati u raznim prilikama kako bi se knjižničarima pokazalo da oni imaju što reći i ponuditi na polju organiziranja i širenja znanja, te da i sami moraju učiti i razvijati se u puno većoj mjeri nego ranije kako bi ostali aktivni sudionici promjena koje se zbivaju oko njih.²⁷

Temelj na kojem počivaju ustanove poput arhiva, knjižnica i muzeja jest ljudsko znanje, zabilježeno na raznim materijalima, odnosno medijima. Svi su ti zapisi imali jednu svrhu: komunicirati, očuvati i prenijeti znanje budućim generacijama kako bi se očuvao identitet ljudske zajednice. Naši preci su to nekada uspješno činili na papirusu ili pergameni, dok mi to danas činimo znatnim dijelom uz pomoć kompjuterske tehnologije i telekomunikacijskih mreža. Mediji su se promijenili, dok je ideja duhovnog očuvanja identiteta čovjeka ostala nepromijenjena.²⁸ Pojava svakog novog medija kojeg učenici prihvate stvara strah da će taj medij potisnuti knjigu. Taj strah nije neosnovan jer novi mediji uglavnom djeluju na učenike poput magneta, lako ih privlače svojom atraktivnošću. Upravo to se dogodilo sa stripom, filmom, radiom, televizijom i videom; danas knjigu najviše ugrožava kompjutor u kombinaciji s internetom. Živimo u vremenu kada je audiovizualna informacija postala sastavnim dijelom naše svagdašnjice jer su rijetka mjesta do kojih ne stiže televizijska poruka ili najsvježija obavijest s interneta.²⁹

²⁶ Vrana, Radovan. *Mogu li elektronički izvori informacija zamijeniti knjižnice i knjižničare*, u *Zbornik radova, Proljetna škola školskih knjižničara*, Crikvenica, Rijeka: Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske, 1999., str. 83.

²⁷ Vrana, Radovan. Nav. djelo, str. 83.

²⁸ Vrana, Radovan. Nav. djelo, str. 83.

²⁹ Težak, Dubravka. *Utjecaji suvremenih medija na tematske i strukturne promjene u literaturi za mlade* u *Zbornik radova, Mladi i čitanje u multimedijalnom okruženju*, Koprivnica: Hrvatsko čitateljsko društvo, 1999., str. 41.

Gledano iz te perspektive, razumljiva je čovjekova bojazan da tehnika izmakne kontroli i uništi tradicionalne duhovne vrijednosti koje je čovjek stoljećima stvarao. Svakako su očiti utjecaji jednoga medija na drugi. Često je analiziran utjecaj književnosti na film i obrnuto dok je danas zanimljivo proučavati utjecaje kompjutera na književnost. Film je na književnost utjecao prvenstveno na planu izraza, a kompjutor pak utječe na književnost na tematskom i jezičnom planu.³⁰ Brzi ritam današnjeg života i u umjetnosti koju mladi prihvaćaju ostavlja mjesto samo za ono što je brzo i kratko kao što je u književnosti knjiga koja se može pročitati u dahu za sat, najviše dva i još uz to da je dostupna na nekom od virtualnih pomagala. Iako se stavlja naglasak na digitalizaciju knjižnica (tako i lektira dostupnih putem web stranica), odnosno na digitalizaciju škola i narodnih knjižnica, potrebno je naglasiti neprestano prisutan broj (5-6 % populacije odraslih) funkcionalno nepismenih ljudi (koji nisu u stanju koristiti pisani test za orijentaciju i posao).³¹

Možemo zaključiti da digitalizacija sve nametljivije određuje narav i ustroj globalnoga svjetskog poretka. Nije li baš ono što se prema mjerilima društvenih individua ili *ljudi mase* obično drži najvećom prednošću digitalizacije: uz minimalne napore se može prisvojiti golema količina znanja te nije li vjerovanje u to možda najpogubnija opasnost koju donosi digitalizacija?³²

4.1. DIGITALNA KNJIŽNICA

Digitalna knjižnica je online zbirka digitalnih objekata koji su izrađeni ili prikupljeni i kojima se upravlja u skladu s međunarodno prihvaćenim načelima za izgradnju zbirke. Digitalne zbirke su dostupne na logičan i održiv način te podržavaju usluge koje su neophodne korisnicima za dohvaćanje i korištenje izvora.³³

³⁰ Težak, Dubravka. Nav. djelo, str. 41.

³¹ Nagy, Atila. *Sudbina ili iskušenje u Mladi i čitanje u multimedijalnom prostoru*, Koprivnica: Hrvatsko čitateljsko društvo, 1999., str. 13.

³² Ljubimir, Davor. Nav. djelo, str. 3.

³³ IFLA/UNESCO manifest za digitalne knjižnice, preuzeto sa: [https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1426/vbh/55\(2012\), 2, 12. 9. 2017.](https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1426/vbh/55(2012), 2, 12. 9. 2017.)

Poput drugih korisnika knjižnica, djeca i mladi danas se u sve većoj mjeri koriste elektroničkim izvorima informacija za zadovoljavanje svojih potreba za informacijama. Ti im izvori postaju sve dostupniji zahvaljujući mogućnosti pristupa internetu i bogatstvu informacija koje on nudi. Tijekom svog povijesnog razvoja, knjižnice su nastavljale svoju tradiciju ustanova koje su rano usvajale nove tehnologije, pri čemu je pristup internetu jedan od zadnjih primjera usvajanja nove tehnologije i njene prilagodbe potrebama knjižnice.³⁴

Kada se govori o internetu kao izvoru informacija, često se postavlja pitanje kvalitete i primjerenosti sadržaja koje djeca i mladi pronalaze i kojima pristupaju iz knjižnice čiji su članovi. Dio izvora kojima pristupaju sada se odnosi na digitalne knjižnice u Hrvatskoj koje uglavnom sadrže digitalizirana književna djela hrvatskih autora (najviše zbog obaveze čitanja lektire). Unatoč malom broju digitalnih zbirki sa sadržajem na hrvatskom jeziku namijenjenim djeci, potrebno je povesti računa o potrebama djece za određenim oblicima izvora informacija i načinima njihovog korištenja zbog stjecanja znanja i prikupljanja iskustva potrebnog za oblikovanje budućih digitalnih zbirki i knjižnica sa sadržajima na hrvatskom jeziku.³⁵ Zašto je potrebno posvetiti posebnu pažnju baš djeci i mladima u kontekstu nastanka i korištenja digitalnih knjižnica? Zbog porasta broja računala namijenjenih korisnicima u knjižnicama u Hrvatskoj te skoro svih knjižnica koje su povezane s internetom, za očekivati je da će djeca i mladi kao posebna korisnička skupina pokazivati povećanu potrebu i želju za pristupom kvalitetnim sadržajima u elektroničkoj okolini. Knjižnice bi trebale nastojati imati važnu, ako ne i presudnu ulogu u pružanju podrške nastojanjima korisnika da dođu do traženih izvora. Zbog toga je djecu i mlade u Hrvatskoj potrebno obrazovati o mogućnostima korištenja digitalnih knjižnica, te ih uključiti u oblikovanje digitalnih izvora informacija (zbirki i sučelja), kako bi iskazivanjem vlastitih potreba i stavova pomogli u njihovom stvaranju. Time bi svi ovi izvori, čiji su nastanak neposredno potpomogli, bili što je moguće više prilagođeni upravo njihovim potrebama.³⁶ Od razdoblja nastanka prvih digitalnih knjižnica, njihov se broj znatno povećao omogućujući korisnicima raznih kategorija korištenje raznovrsne građe pohranjene u njihovim fondovima putem interneta. Uslijedilo je i očekivano povećanje broja korisnika kako su digitalne knjižnice postajale sve otvorenijima i dostupnijima putem interneta širem krugu korisnika.³⁷

³⁴ Ljubimir, Davor. Nav. djelo, str. 9.

³⁵ Ljubimir, Davor. Nav. djelo, str. 4.

³⁶ Ljubimir, Davor. Nav. djelo, str. 5.

³⁷ Ljubimir, Davor. Nav. djelo, str. 5.

Fondovi digitalnih knjižnica mogu biti iskorišteni u razne svrhe. Jedna od važnijih je njihovo uključivanje u proces obrazovanja u školama, pa je zbog toga potrebno usmjeriti dodatnu pažnju na potrebe i želje djece prema njima zanimljivim sadržajima koji bi mogli biti uključeni u nastavu hrvatskih škola.³⁸ Upravo je razumijevanje načina kojim djeca pristupaju i koriste se digitaliziranom građom u interaktivnoj okolini ključ uspjeha razvoja digitalnih knjižnica namijenjenih njima. Imajući na umu sve složeniju okolinu u kojoj se djeca snalaze tražeći njima zanimljive sadržaje, potrebno je razumjeti digitalnu okolinu, te djecu i njihovu sposobnost i načine interakcije s informacijskim izvorima, uključujući i knjigu.³⁹ Za očekivati je da će broj digitalnih knjižnica namijenjenih djeci različite dobi rasti, kako bude rastao njihov interes za takvom vrstom pristupa književnoj građi. Kako broj digitalnih knjižnica u svijetu raste, tako neke od njih svojim sadržajima postaju usmjerene djeci. Djeca predstavljaju korisničku skupinu kojoj je potrebno posvetiti više pažnje prilikom oblikovanja izvora informacija namijenjenih upravo njima.⁴⁰

Uz sazrijevanje digitalnih knjižnica općenito, za očekivati je da će i dječje digitalne knjižnice postati brojnije, čime se djeca mogu koristiti sadržajima prilagođenim svojoj dobi i potrebama. Konkretni projekti poput Međunarodne dječje digitalne knjižnice pokazuju postojanje interesa i mogućnosti za prikupljanjem kvalitetne građe, njezine digitalizacije, obrade, pohrane, te oblikovanje sučelje koje će biti prilagođeno djeci. Za veću proširenost digitalnih knjižnica za djecu, kao i digitalnih knjižnica općenito, potrebno je osigurati kvalitetne i zanimljive sadržaje na više svjetskih jezika, uključujući i hrvatski jezik, čime se potiče njihovo korištenje. Među sadržajima koje nudi Međunarodna dječja digitalna knjižnica moguće je pronaći djela na hrvatskom jeziku, čime je djeci u Hrvatskoj i djeci izvan njenih granica koja razumiju hrvatski omogućena njena uporaba.⁴¹

³⁸ Ljubimir, Davor. Nav. djelo, str. 5.

³⁹ Ljubimir, Davor. Nav. djelo, str. 6.

⁴⁰ Vrana, Radovan. Nav. djelo, str. 159.

⁴¹ Vrana, Radovan. Nav. djelo, str. 159.

5. E – LEKTIRA

E-lektira je lektira koja je svim korisnicima dostupna na različitim elektroničkim medijima. Uključuje karakteristike specifične za tekstualne i multimedijalne zapise koji su pohranjeni na tim medijima.⁴² U poglavlju *Lektira kao dio obrazovnog procesa* navedeno je što je lektira te je navedeno da postoji propisan popis književnih djela za svaki razred osnovne i srednje škole. S obzirom na to je da je čitanje e-lektire putem određenih medija u sadašnjem obrazovnom sustavu još uvijek praksa koja tek mora zaživjeti, 2016. godine je od strane stručne radne skupine sastavljen *Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira* u kojem je pridan naglasak učenicima sa specifičnim teškoćama u učenju i s posebnim jezičnim teškoćama koji teže čitaju lektirna djela otisnutih na papiru.⁴³ Upravo taj *Prijedlog* i njegovi kriteriji su vodilja kroz analizu e-lektire, tj. analizirane stranice *lektire.skole.hr*. Prije no što se krene u analizu same stranice, prema *Prijedlogu* su izdvojene prednosti i nedostaci e-lektire općenito. Kako bi se ustvrdilo na koji način se učenici odnose prema e-lektiri, provedena je anketa u nekim knjižnicama (navodimo *nekim knjižnicama* iz razloga jer je anketa poslana u 55 osnovnoškolskih knjižnica Primorsko-goranske županije, ali je prikupljeno samo 23 odgovora) osnovnih škola Primorsko-goranske županije u kojoj je ključno pitanje upravo pitanje iz same prakse; knjižničari koji se svakodnevno susreću s lektirnom te mogućnostima e-lektire su u anketi naveli koji su problemi u samoj praksi vezani uz e-lektiru. Stručnjaci koju su sastavljali *Prijedlog* zaključili su da e-lektirno djelo ne zamjenjuje tiskano lektirno djelo; iako e-lektira replicira identične sadržaje kao i tiskana lektirna djela, ona u medijskom i prezentacijskom smislu nije usporediva s njima, niti je primjerice usporediva ergonomija čitanja, mogućnost interakcije čitatelja s tekstom i sl.; e-lektira stoga ne zamjenjuje knjižničnu zbirku tiskanih lektirnih djela.⁴⁴ U *Prijedlogu* je također potvrđeno da su istraživanja e-čitanja na globalnoj razini tek u začetcima, stoga stručna radna skupina preporučuje kontinuirano praćenje korištenja e-lektire, njezinu kontinuiranu prilagodbu različitim potrebama i periodičku evaluaciju sustava koji će omogućavati pristup e-lektiri.⁴⁵

⁴² Alerić, Marko, et.al. *Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira*, Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2016., str. 6.

⁴³ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 6.

⁴⁴ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 6.

⁴⁵ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 6.

5.1. PREDNOSTI E-LEKTIRE

Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lectira iznosi da se e-lectirom povećava mogućnost izbora učenika, profesora i roditelja s obzirom na to da ih mogu čitati pomoću željenih medija na kojima oni to sami žele. E-lectira omogućuje personalizaciju sadržaja; uz uobičajenu razinu se podrazumijeva i dodavanje posebne razine za učenike s teškoćama u čitanju i razumijevanju te su dodane i posebne razine za darovite učenike. E-lectira svojom prezentacijom dodaje vrijednost čitateljskom iskustvu jer je e-lectira fleksibilnija te prilagodljivija kognitivnom i jezičnom razvoju učenika. E-lectira je također povezuje s već izrađenim i prilagođenim digitalnim nastavnim materijalima koji su dostupni na otvorenim mrežnim mjestima.⁴⁶

Uloga e-lectire u poticanju čitateljskih navika je višestruka; potiče različite oblike vođenog ili ciljanog čitanja (npr. identifikacije s likovima iz lektirnog teksta izradom različitih digitalnih avatara, projekcije čitateljevih osjećaja u lik s kojim se identificira, izradom digitalnoga stripa ili digitalnoga dnevnika ili digitalnih priča, pronalaženje emocionalnih reakcija likova, uspoređivanje teme iz književnoga djela s temama iz osobnog života uz pomoć predloženih smjernica i poveznica, stvaranje zaključaka, pouka i/ili pravila prema smjernicama za vođenje digitalnoga dnevnika čitanja ili čitateljskoga e-portfolija).⁴⁷ Također potiče prepričavanja lektirnog teksta, individualnog razumijevanja teksta i individualne interakcije s tekstem uz pomoć ponuđenih poveznica na različite digitalne nastavne sadržaje (npr. za izradu vlastite audio knjige, pisanje sažetka i sl.),⁴⁸ potiče bogaćenje rječnika (upoznavanje oblika i značenja čistih riječi) i jezičnih izraza (frazema i kolokacija), što će omogućiti automatizirano čitanje i olakšati dekodiranje lektirnog teksta upućivanjem na mrežne rječnike ili jezične savjetnike te potiče razvoj društvenih mreža, foruma, brbljaonica za umrežavanje učenika i nastavnika na kojima će moći izmjenjivati iskustva o čitanju lektirnih djela, ispunjavati ankete o čitateljskim navikama, pisati recenzije o pročitanim lektirnim tekstovima i sl.⁴⁹

⁴⁶ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 7.

⁴⁷ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 10.

⁴⁸ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 10.

⁴⁹ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 10.

Kod pozitivnih strana e-lektire svakako treba naglasiti i korištenje e-lektire kod učenika s teškoćama; učenici s teškoćama u razvoju, učenici s teškoćama u učenju, problemima u ponašanju i emocionalnim problemima, učenici s teškoćama uvjetovanim odgojnim, socijalnim, ekonomskim, kulturalnim i jezičnim čimbenicima spadaju u kategoriju učenika s teškoćama. U *Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju* navode se skupine vrsta teškoća: 1. oštećenja vida, 2. oštećenja sluha, 3. oštećenja jezično govorne-glasovne komunikacije i specifične teškoće u učenju, 4. oštećenja organa i organskih sustava, 5. intelektualne teškoće, 6. poremećaji u ponašanju i oštećenja mentalnog zdravlja, 7. postojanje više vrsta teškoća u psihofizičkom razvoju.⁵⁰

U Hrvatskoj je 5 500 slijepih osoba, a samo je jedna digitalna knjižnica za slijepe (s 5 000 jedinica građe). Izrada knjiga koje bi pomogle slijepim ili slabovidnim osobama je skupa, ali, nije nemoguće izraditi jednostavne slikovnice-reljefe za slabovidnu djecu. Danas postoje kompjutorski programi sa sintetiziranim ljudskim glasom koji govori sve što se na zaslonu nalazi.⁵¹

⁵⁰ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 8.

⁵¹ Škrobica, Vanja. *Školska knjižnica i osobe s posebnim potrebama*, u *Zbornik radova Proljetne škole školskih knjižničara Republike Hrvatske*, Novi Vinodolski, 2003., Rijeka: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2004.

U *Prijedlogu* je navedeno da korištenje e-lektire može olakšavati disgrafiju (specifične teškoće u pisanju), disleksiju (teškoća u učenju konstitucionalnog podrijetla), posebne jezične teškoće (djecu s neočekivanim tijekom jezičnog razvoja, a da razlozi za to nisu dokučivi) te specifične teškoće učenja (disleksija, disgrafija, diskalkulija, dispraksija, posebne jezične teškoće, ADD i ADHD sindrom).

Od navedenih vrsta teškoća veliku korist od e-lektire imale bi skupine osoba s oštećenjem vida kojima su potrebne zvučna lektira i Brailleovo pismo, osobe s oštećenjem sluha kojima je potrebna jezična prilagodba zbog razumijevanja teksta, osobe s disleksijom, ADD i ADHD sindromom, jer takve skupine trebaju grafičku i jezičnu prilagodbu djela, kao i zvučnu lektiru.⁵²

5.2. NEDOSTATCI E-LEKTIRE

Kako bi knjižnice svojim korisnicima omogućile pristup, odnosno korištenje neknjižne građe, potrebno ih je opremiti tehničkim pomagalicama, što je propisano i *Standardom za rad školskih knjižnica*. Nažalost, stvarnost je u većini slučajeva drugačija, pa mnoge školske knjižnice osim računala za knjižnično poslovanje nemaju ništa ili imaju tek ponešto od tehničke opreme. Iz tih razloga posuđuje se i građa kojom bi se trebalo koristiti samo u prostoru knjižnice, jer građa koja se ne koristi kao da ni ne postoji.⁵³

Glede elektroničke komunikacije, prema mišljenju mnogih autora, osnovni je problem da je prihvate čitatelji. Čitatelj još uvijek misli u granicama papira. Papir pruža cjelovitost teksta, on se *pipa*, on miriše na vrijeme i mjesto svog nastajanja, on odaje duh tvorca. Knjige na papiru žive.⁵⁴ Kako iznosi Ljubimir u članku *Digitalizacija knjižnica: za ili protiv čovječnosti?*, nije li baš kao i naravan čovjek i knjiga konačna, u sebi zaokružena cjelina, fizički nazočna na određenom mjestu, podložna ograničenu kretanju, starenju i propadanju, nije li ona poput prijatelja s kojim se može ponekad valjano porazgovarati?

⁵² Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 8.

⁵³ Sanja Galić. Nav. djelo, str. 213.

⁵⁴ Medić, Irena. *Da li se budućnost knjige krije u neutralnom papiru ili alternativnom mediju* u *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 62, 1-4, 1996., str. 35.

Nije li osobito umreženi ekran računala čista suprotnost tomu: sadržaj mu je – baš kao i postmoderni društvo- proces beskrajno opsežan i raznolik, posvuda rasprostranjen i fluidan, proces koji ne poznaje nikakvih naravnih granica niti navodi na njihovo uvažanje, koji je put u fiktivnu beskonačnost riječi, slika, simbola i njihovih kombinacija?⁵⁵

Nadalje, Ljubimir smatra kako knjiga svojom sadržajnom dovršenošću sugerira da se nakon čitanja zastane, pribere, sabere misli i dojmove, te da je ona ta koja vraća po namjeri čitatelja k njemu samome. Ekran priključen na mrežu sve više razbuđuje radoznalost i odvlači k novom u nepreglednom polju sve više uvećanih sadržaja, ne sabirući već upućujući da se, kako navodi Ljubimir, pokuša izići iz vlastite kože. Naposljetku zaključuje da se postmoderni umreženo biće doživljava kao konglomerat šarenih, proizvoljno složenih fragmenata, a sebe sama sve manje pripadnim nekom zajedništvu po mjeri ljudske konačnosti.⁵⁶ Ekran nije sam po sebi poguban: on to postaje jedino ako mi sebi dopustimo da, zaneseni njegovim tehničkim mogućnostima, razvijemo u sebi pogubne duševne navike. Ako sa samorazumljivošću, demokratski prihvatimo samovolju kao danas jedinog javno nuđena vodiča, naše kretanje u tom smjeru, upravo je neizbježno.⁵⁷

U poglavlju *Analiza ankete* izdvojili smo konkretne prednosti i nedostatke koje su naveli knjižničari nekih osnovnih škola Primorsko-goranske županije pa o tome više u tom poglavlju.

5.3. E-LEKTIRA I KLJUČNE KOMPETENCIJE

Godine 2006. Europska komisija donosi Europski referentni okvir ključnih kompetencija za cjeloživotno obrazovanje u kojem je prva od osam ključnih kompetencija upravo kompetencija komunikacije na materinskom jeziku. Ta kompetencija ostvaruje se u jezičnim djelatnostima slušanju, govorenju, čitanju i pisanju. Ovladavanje djelatnošću čitanja omogućuje ne samo uspješno razumijevanje i ovladavanje pročitanim sadržajima nego posredno omogućuje i razvoj jezično-komunikacijske osposobljenosti za proizvodnju govorenih i pisanih tekstova. Zbog toga razvoj čitatelja i stvaranje čitateljskih navika ima izravan utjecaj i na razvoj govorenja i pisanja.⁵⁸

⁵⁵ Ljubimir, Davor. Nav. djelo, str. 12.

⁵⁶ Ljubimir, Davor. Nav. djelo, str. 12.

⁵⁷ Ljubimir, Davor. Nav. djelo, str. 13.

⁵⁸ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 10.

Četvrta ključna kompetencija odnosi se na digitalne kompetencije, koje ponajprije obuhvaćaju prepoznavanje potrebe za informacijom, pronalaženje i prikupljanje informacija putem računala, analizu i procjenu informacija, korištenje informacija putem računala i na kraju razmjenu informacija putem interneta. E-lektira u tom kontekstu pridonosi razvoju i te ključne kompetencije. Osmo ključna kompetencija odnosi se na kulturološku senzibilizaciju i izražavanje. Kulturalne spoznaje obuhvaćaju spoznaje o lokalnom, nacionalnom i europskom kulturnom nasljeđu i njihovu mjestu u svijetu.⁵⁹ One obuhvaćaju elementarno poznavanje glavnih kulturnih dobara, uključujući suvremenu popularnu kulturu. Nužno je razumjeti kulturalnu i jezičnu različitost u Europi i drugim područjima svijeta, potrebu njezina očuvanja i važnost estetskih čimbenika u svakodnevnom životu. Iz navedenog proizlazi da čitanje književnih tekstova i razvoj e-lektire pridonosi razvoju triju ključnih kompetencija za život u 21. stoljeću, a sustavna edukacija i razvoj čitatelja kao i kontinuirano poticanje čitateljskih navika preduvjet su uspješnosti implementacije e-lektire u obrazovni sustav.⁶⁰ Idealno rješenje sraza između e-lektire i tiskane knjige je predstavljeno projektom Matilda, finskom online projektu. Radi se o hibridu e-lektire i lektire u fizičkom prostoru knjižnice. Projekt Matilda obuhvaća skupine osnovnoškolskih učenika koji čitaju dvije knjige mjesečno, uključuju se u razgovor i izmjenjuju ideje koristeći se projektom Matilda putem web stranice i e-maila. Jedan je učitelj škole uključen u projekt Matilda poučavatelj i kontrolor skupine od oko 8 učenika iz 4 različite škole. Na web stranici Matilda nalaze se informacije o programima čitanja i zadaće koje treba riješiti, a prema temama koje obrađuju, izdvojene su knjige podijeljene u osam kategorija. Učenici uključeni u projekt čitaju knjigu mjeseca koju sami odaberu. Na kraju se bira najbolja knjiga iz svake kategorije. Tijekom čitanja knjige učenici uređuju časopis u kojemu se, putem elektroničke pošte, razmjenjuju ideje, osjećaji i dojmovi svih čitatelja uključenih u projekt Matilda. Kada pročitaju knjigu, učenici šalju svoje uratke učitelju zaduženome za praćenje njihova rada. Svaki učenik dobiva povratnu informaciju i ocjenu uspješnosti svoje zadaće. Učenike se ohrabruje da razložno razjašnjavaju svaku ideju u interakciji s kontrolnom grupom. U projekt Matilda uključuje se sve više učenika pa imaju i svoju web stranicu.⁶¹

⁵⁹ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 10.

⁶⁰ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 10.

⁶¹ Projekt Matilda, preuzeto sa: www.edu.espool.fi/matilda, 3. 9. 2017.

6. ANALIZA STRANICE *lektire.skole.hr*

Na stranicama CARNeta pronalazimo kratko objašnjenje: eLektire sadrže cjelovita djela hrvatskih i stranih pisaca, uključujući i ona s popisa obvezne školske lektire, u elektroničkom formatu. Pristup sadržajima eLektira je besplatan, a sadržaji su dostupni učenicima i studentima, te njihovim nastavnicima i profesorima uz korištenje elektroničkog identiteta u sustavu AAI@Edu.hr. (slika 1). Stranica ima 126 000 korisnika te je najkorišteniji web obrazovni sadržaj u Hrvatskoj.⁶² Cilj ovog zajedničkog projekta Bulaja naklade i CARNeta jest taj da u dogledno vrijeme na internetu budu dostupne sve osnovnoškolske i srednjoškolske lektire, kako obavezne tako i neobavezne, te ostala djela hrvatskih i stranih pisaca, sve pripremljeno prema uobičajenim standardima za objavljivanje lektirnih izdanja te popraćeno odgovarajućim dodatnim sadržajima poput bilješki o piscu i djelu, napomenama i objašnjenjima, rječnicima manje poznatih riječi, raznim zanimljivostima, ali i slikovnim materijalima, zvučnim zapisima, te videom i drugim multimedijским sadržajima. Glavni urednik projekta koji je krenuo 2009. godine je Zvonimir Bulaja, dok CARNet osigurava tehničku podršku i prostor. Projekt financijski podržava Ministarstvo znanosti i obrazovanja. eLektire dostupne su na adresi <http://lektire.skole.hr>.⁶³ Trenutno se radi na tome se doda više sadržaja za razrednu nastavu, mogućnost čitanja slikovnica te provjera znanja kod dodatnih sadržaja uz metodička pomagala.⁶⁴ U daljnjoj analizi ćemo usporediti odredbe iznesene u *Prijedlogu kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lectira* izrađenom od strane Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu 2016. godine sa stranicom *lektire.skole.hr* te ustvrditi razinu funkcionalnosti stranice i ustvrditi slažu li se rezultati analize stanice s rezultatima dobivenima u anketi provedenoj u nekim osnovnoškolskim knjižnicama Primorsko-goranske županije.

(Slika 1, glavni izbornik stranice *lektire.skole.hr*)

⁶² E-lectira, preuzeto sa: <https://www.carnet.hr/lektire>, 26. 6. 2017.

⁶³ E-lectira, preuzeto sa: <https://www.carnet.hr/lektire>, 26. 6. 2017.

⁶⁴ Webinar: *Razvoj e-lectira i razmjena ideja (e-škole)*, 6. 5. 2016.

6.1. Sadržajno oblikovanje e-lektire

U ovome poglavlju ćemo prema *Prijedlogu kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira* navesti upute koje je stručna radna skupina 2016. godine sastavila kao upute za izradu e-lektire te ćemo kod svakog podnaslova izdvojiti na koji način je određena stavka iz *Prijedloga* realizirana ili nije realizirana na stranici *lektire.skole.hr*.

Sadržajna zastupljenost

Kako navodi *Prijedlog*, pri odabiru djela koja bi se izradila u obliku e-lektire, predloženo je da se osobita pozornost prida podjednakoj sadržajnoj zastupljenosti koju treba temeljiti na tematskoj i žanrovskoj raznovrsnosti, što podrazumijeva uključivanje različitih vrsta književnih djela iz svih književnih rodova i razdoblja.⁶⁵ Raznovrsnost književnih djela osigurava i omogućuje svestrano i kompleksno upoznavanje književnosti. Zbog poticanja čitanja i razumijevanja različitih diskurzivnih razina te zbog poticanja digitalne pismenosti, preporučuje se uključivanje tekstova pisanih svim funkcionalnim stilovima (s posebnim naglaskom na književno-umjetnički, znanstveni i novinarsko-publicistički funkcionalni stil).⁶⁶

Pregledom stranice *lektire.skole.hr* ustanovili smo da je na stranici dostupno 335 knjiga u e-formatu, 139 audio zapisa, 49 video zapisa i opus 159 različitih autora.

Kako se na stranici navodi, cilj je objaviti sve osnovnoškolske lektire i srednjoškolske lektire što uključuje preko tisuću naslova. Književna djela su raznovrsna s obzirom na to da uključuju različita književna razdoblja što možemo potvrditi tako da kliknemo na određenog autora i sustav nas automatski preusmjeri na informacije o tom autoru gdje nam je ujedno vidljivo književno razdoblje kojemu određeno djelo pripada. Uz navođenje razdoblja uz samo djelo, na početnoj stranici možemo pronaći kronološku pretragu djela (antika, srednji vijek, 14. stoljeće, 15. stoljeće, 16. stoljeće, 17. stoljeće, 18. stoljeće, 19. stoljeće te 20. stoljeće). Kod svakog od tih razdoblja navedena su djela koja pripadaju istome. Također, u desnome kutu postoji ilustracija u kojoj je prikazano svako razdoblje te nas klikom na istu sustav preusmjerava na određeno književno razdoblje.

Što se funkcionalnih stilova tiče, zaključujemo da je većina djela pisana književno-umjetničkim stilom. Pretpostavka je da će ostalim funkcionalnim stilovima lektire biti pisane kada se poveća opus same stranice.

⁶⁵ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 11.

⁶⁶ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 11.

Također postoji i mogućnost odabira sljedećih kategorija: autor, stoljeće, razred (ako se djelo nalazi na popisu obavezne lektire), književni žanr/vrsta i književni rod, primjerice književna vrsta komedija-književni rod drama; nacionalna književnost u koju autor ili djelo spada, primjerice hrvatska književnost, engleska književnost; književna epoha ili književni pravac, primjerice antika, romantizam, suvremena književnost (slika 2); posebne su kategorije dječja književnost i narodna književnost. Klikom na poveznicu/kategoriju prikazat će se popis svog sadržaja koji se na tu kategoriju odnosi.⁶⁷

(Slika 2, popis razdoblja na stranici *lektire.skole.hr*)

Smjernice za razvoj e-lektira u razrednoj nastavi

Kako navodi *Prijedlog*, za učenike razredne nastave iznimno je važna vizualna, sadržajna i jezična primjerenost lektirnog djela, a budući da je riječ o učenicima koji se po prvi put susreću s pojmom lektire uopće, nužno je da se pri izradi e-lektire vodi računa o njihovoj dobi i kognitivnim sposobnostima. Sadržaji trebaju biti bliski i u skladu s učenikovim emotivnim i intelektualnim iskustvom, kao i likovno i vizualno motivirajući čime će se razvijati njegov interes za buduće samostalno otkrivanje književnog svijeta.

⁶⁷ E-lektira, preuzeto sa: <http://lektire.skole.hr/napomene/savjeti-i-upute-za-koristenje>, 21. 8. 2017.

Važno je razvijati e-slikovnice kao poseban oblik e-lectire, u kojima jezično i sadržajno primjeren tekst i slika predstavljaju čvrsto integriranu cjelinu, estetski i sadržajno prihvatljivu učenicima razredne nastave. E-lectira u razrednoj nastavi ima također kao cilj poticanje digitalnog opismenjavanja učenika od najranije dobi.⁶⁸

Klikom na popis djela te na popis lektire za osnovnu školu, pronalazimo popis od 52 djela, od prvog do osmog razreda. Otvorimo li primjerice *Ljepoticu i zvijer*, lektiru koja pripada drugome razredu osnovne škole, te kada otvorimo lektiru u svim dostupnim formatima (web format, flip format, PDF format i ePub), razvidno je da lektira nije vizualno obogaćena te da se sastoji samo od teksta koji nije likovno ni vizualno motivirajući. Na webinaru održanom 2016. godine,⁶⁹ Zvonimir Bulaja iz Bulaja naklade navodi kako se radi na tome da se slikovnice uvedu kao poseban oblik e-lectire. Za sada, lektire namijenjene razrednoj nastavi su napravljene na jednak način kao i lektire za predmetnu nastavu.

Ravnomjerna zastupljenost sadržaja na svim razinama obrazovanja

Prijedlog preporučuje ravnomjernu zastupljenost broja lektirnih djela na svim razinama obrazovanja – u razrednoj nastavi, predmetnoj nastavi i srednjoškolskom obrazovanju (slika 3). Početak odgajanja čitatelja počinje početkom školovanja, od trenutka kad učenik ovlada tehnikom vještine čitanja. Nužno je stoga sadržaje u prvoj razini obrazovanja – razrednoj nastavi ravnomjerno zastupiti u odnosu na ostale dvije razine obrazovanja.⁷⁰

Što se razredne nastave tiče, stranica *lektire.skole.hr* nudi 18 naslova; kod poglavlja predmetne nastave moguće je pronaći 34 naslova dok u poglavlju srednjoškolske nastave imamo 127 različitih naslova. Zaključujemo da je u puno većem broju zastupljena srednjoškolska lektira koja zapravo i jest potrebija u različitim izvorima s obzirom na to da osnovne škole u dogovoru školskog knjižničara i predmetnog nastavnika učenicima omogućuju potreban broj lektirnih djela u školskoj knjižnici dok u srednjoj školi dolazi do pomanjkanja određenih naslova pa iz tog razloga i učenicima jest potrebniji ovaj način pristupa lektiri.

⁶⁸ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 11.

⁶⁹ Webinar: *Razvoj e-lectira i razmjena ideja* (e-škole), održan 6. svibnja 2016. godine.

⁷⁰ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 12.

6.2. Oblikovanje forme

U klasifikaciji tekstova za testiranje čitalačke pismenosti na međunarodnom testiranju PISA⁷¹ uvodi se podjela tekstova prema okolini koja se odnosi samo na elektroničke tekstove. Elektronički tekstovi postoje u većem broju okruženja, uključujući mrežno okruženje, radnu površinu i elektroničku poštu. Postoje i druga okruženja poput mobilnih telefona i elektroničkih dnevnika. U klasifikaciji se također spominju tekstovi koji se dijele na autorske i one utemeljene na porukama.⁷² Kod autorskih je tekstova čitatelj ponajprije primatelj i ne može mijenjati sadržaj. U okruženju utemeljenom na porukama čitatelj može dodavati ili mijenjati sadržaj, odnosno aktivno sudjelovati i davati svoj doprinos. Sadržaj je u određenoj mjeri fluidan, odnosno suradnički, s obzirom na to da ga čitatelj može mijenjati, što može postati osobita i dodana vrijednost e-lektire uz uvjet da budu ponuđene nove tekstovne vrste koje postoje samo u elektroničkom okruženju.⁷³

Na *stranici lektire.skole.hr* knjige se objavljuju isključivo uz poštivanje autorskih prava autora i prevoditelja, te zakona i propisa koji reguliraju autorsko pravo. Za starija književna djela koja su objavljena na ovim stranicama, autorska prava su istekla, odnosno ti tekstovi su postali javno dobro i mogu se slobodno objavljivati. Postoji mogućnost da je neka knjiga u pripremi i da će uskoro biti dostupna, jer se stranica stalno nadopunjuje novim književnim djelima i drugim sadržajima. Isto tako, postoji mogućnost da neki autor, iz različitih razloga, ne može ili ne želi dati dopuštenje za objavljivanje svoje e-knjige na portalu.⁷⁴ Primjerice, Salinger je u svojoj oporuci izričito zabranio da se njegove knjige objavljuju u e-obliku, pa njegovog *Lovca u žitu* najvjerojatnije nikada neće biti moguće objaviti. U tom slučaju preostaje jedino potražiti tiskano izdanje u knjižnici. Neki autori imaju ekskluzivni ugovor sa svojim izdavačem za neki određeni vremenski period, pa nisu u mogućnosti ustupiti autorska prava za neko vrijeme.⁷⁵ Stranica u početnom izborniku kod poglavlja *info* nudi i poglavlje *autorska prava* klikom na koji možemo pronaći objašnjenje statusa: tekstovi koji su postali javno dobro se mogu slobodno koristiti i kopirati.

⁷¹ Program međunarodnog ispitivanja znanja i vještina petnaestogodišnjih učenika.

⁷² Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 12.

⁷³ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 12.

⁷⁴ E-lektira, preuzeto sa: <http://lektire.skole.hr/napomene/najcesca-pitanja-faq>, 25.8.2017.

⁷⁵ E-lektira, preuzeto sa: <http://lektire.skole.hr/napomene/najcesca-pitanja-faq>, 25.8.2017.

Prema važećem hrvatskom zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima, rok u kojemu prava ističu je 70 godina nakon smrti autora, odnosno 70 godina nakon godine objavljivanja za anonimna i kolektivna djela (tj. djela koja potpisuje više autora). Taj je rok produžen 1999. godine kada je zakon promijenjen - do tada je rok bio 50 godina. Na autore kojima je prije 1999. godine pravo isteklo ovo produženje se ne primjenjuje.⁷⁶ Na stranici su navedeni i konkretni primjeri: Milan Begović umro je 1948. godine i njegova djela su *public domain* odnosno, javno dobro. Vladimir Nator je umro 1949. godine i njegova djela su pod režimom zaštite autorskih prava do 2019. godine. Prava na djela Ivane Brlić-Mažuranić, koja je umrla 1938. godine, istekla su 1988. godine. Djela novijih autora objavljena na stranici su pod zaštitom i ne smije ih se dalje kopirati i umnažati, nego se mogu koristiti samo za privatne i neprofitne svrhe. U slučaju stranih pisaca, autorska prava postoje na djelo i propisi su isti što se tiče samih pisaca. No, posebno autorsko pravo postoji na prijevod, koji je također zaštićen *Zakonom o autorskim pravima*. Primjerice, autorica romana *Heidi* Johanna Spyri, umrla je davne 1901. godine, pa su njezina djela na izvornom jeziku javno dobro. Međutim, prevoditeljica tog romana na hrvatski, Nada Horvat, ima i zadržava autorsko pravo na hrvatski prijevod tog romana.⁷⁷ Također, kod djela gdje su navedena slobodna autorska prava, ne postoji mogućnost ikakvog unosa te davanja doprinosa što je nedostatak stranice *lektire.skole.hr*. Iako se odaje dojam nepostojanja suradničkog odnosa, ipak postoji mogućnost komentiranja svakog djela ili autora. Kod istih je na samome dnu stranice navedena opcija *dodaj komentar* te pritiskom na tu opciju sustav upisuje naziv s kojim smo se prijavili te objavljuje napisan komentar.

Preporuke za oblikovanje teksta

Lektirna djela uređena u digitalnome obliku trebaju biti jezično i sadržajno primjerena učeniku. Na jednoj stranici treba biti samo jedna pjesma bez obzira na njezinu dužinu. U prozoru uz nepoznate ili teško izgovorive riječi treba dati objašnjenje ili zvučni zapis iz govora. Objašnjenja nepoznatih riječi, pojmova te prenesenih značenja treba oblikovati kao napomenu prozoru koji se lako otvara i zatvara.⁷⁸ Logično odijeliti poglavlja i povezati ih poveznicama. Uz pojedine prizore ponuditi i videozapise kazališnih predstava ili prikaze kostima, scene, rekvizita.

⁷⁶ E-lektira, preuzeto sa: <http://lektire.skole.hr/napomene/najcesca-pitanja-faq>, 25. 8.2017.

⁷⁷ E-lektira, preuzeto sa: <http://lektire.skole.hr/napomene/napomena-o-autorskim-pravima>, 19. 8.2017.

⁷⁸ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 12.

Za učenike s poteškoćama u čitanju lektiru je nužno preraditi prema principima građe lagane za čitanje. Primjerice, pozornost treba posvetiti vizualno prihvatljivoj podlozi i fontu – kod prilagođene lektire podloga treba biti krem, ne bijela, a font veličine 14 točaka i sl.⁷⁹

Na početnoj stranici u desnom kutu ponuđena nam je mogućnost mijenjanja boje stranice; zelena, krem, bijela i crna od kojih je zelena boja početne stranice (slika 7). Također, postoji i mogućnost uvećanja ili smanjenja fonta cijele stranice (slika 7).

(Slika 7, mogućnost promjene boje i fonta stranice)

Izdvojimo li kao primjer poezije *Izabrane pjesme* Silvija Strahimira Kranjčevića (primjer lirske pjesme *Utjeha* u zbirci *Trzaji*), možemo zaključiti da su pjesme koje smo otvorili u svim formatima, zadovoljile kriterije koje donosi *Prijedlog*; jedna pjesma se nalazi na jednoj stranici teksta te uz navedene zbirke pjesama, postoji i rječnik za iste. Izdvojimo li kao primjer proznog djela *Branku* Augusta Šenoe, zaključujemo da se nakon poglavlja nalazi rječnik nepoznatih riječi, ali ne i prozorčići koji nude objašnjenja koja *Prijedlog* donosi. Kao primjer dramskog djela možemo navesti Sofoklovu *Antigonu*. Zaključujemo da ne postoji mogućnost videozapisa kazališne predstave no neka su djela ipak navedena u tim izvedbama, samo što ih pronalazimo kod poglavlja *multimedija*. Primjerice, kod poglavlja *multimedija* postoji kazališna predstava *Allons enfants!* ali kod popisa djela gdje je i navedeno dramsko djelo ne postoji poveznica za istu izvedbu tako da do nje ne možemo doći jednostavnim pretraživanjem.

Uvažavanje kognitivne zrelosti učenika

Prilikom prezentacije lektirnog djela u e-okruženju, nužno je voditi računa o dobi učenika i njegovoj jezičnoj zrelosti.

⁷⁹ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 12.

Prezentacija lektirnog djela treba biti primjerena učenicima, usklađena s općim psiholingvističkim zakonitostima s obzirom na semantičku, sintaktičku i morfološku složenost i njihov međuodnos. Lektirna djela trebaju biti popraćena informacijom o primjerenosti učenicima odgovarajuće dobi. Sve nepoznate ili nejasne riječi, kao i dijelove teksta, treba popratiti objašnjenjem. Takve riječi ili dijelovi teksta mogu biti označeni zasjenjenjem, a stavljanjem kursora na tu riječ ili dio teksta trebalo bi se pojaviti njezino objašnjenje i eventualno jedan ili više primjera njezine upotrebe. Rječnik treba ažurirati barem svakih desetak godina, na temelju provedenih istraživanja o razumljivosti lektirnog djela među učenicima.⁸⁰

Uzmemo li primjer *Dundu Maroja*, komediju Marina Držića, te otvorimo li komediju u web formatu, utvrđujemo da se rječnik nalazi pri kraju sadržaja te tijekom čitanja uz svaku nepoznatu riječ stoji njezino objašnjenje. U Flip formatu nepoznate riječi se nalaze na dnu stranice, kao i u tiskanoj knjizi. Rječnik je također naveden u sadržaju. Na isti način su nepoznate riječi navedene i u PDF formatu, odnosno rječnik je naveden u sadržaju te su nepoznate riječi navedene na dnu svake stranice u obliku fusnote. U ePub formatu vidljivo je da se kod sadržaja izdvaja rječnik te klikom na to poglavlje možemo tijekom čitanja pronaći svaku riječ za koju ne znamo značenje. Tijekom čitanja sustav nas preusmjerava na nepoznatu riječ klikom na istu što je svakako korisno, barem što se tiče uštede vremena tijekom čitanja djela. Što se same prezentacije lektirnog djela i usklađivanja rječnika tiče, možemo zaključiti da su određene e-lektire podjednako zastarjele i pisane na jednak način kao i tiskane lektire koje možemo pronaći u školskoj knjižnici.

Interakcija i individualizacija

Predlaže se omogućavanje interakcije čitatelja s tekstom dodavanjem bilježaka, podcrtavanjem i obilježavanjem ključnih riječi i ulomaka, prilagođavanjem zaslona, povećavanjem i smanjivanjem slova. Također, čitatelju treba omogućiti individualnu prilagodbu postavki za prikaz različitih poveznica, tako da se prema potrebi mogu ukloniti (ako ometaju čitateljevu koncentraciju).⁸¹ Kod čitanja lektire posuđene u školskoj knjižnici najveća prednost je upravo mogućnost vođenja bilješki na način koji nama odgovara. Na stranici *lektire.skole.hr* u web formatu prikaz se može pojednostaviti (pri dnu stranice postoji opcija *pojednostavi prikaz* klikom na koju stranica postaje bijela te sadrži samo tekst u crnoj boji).

⁸⁰ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 13

⁸¹ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 13.

Ova opcija namijenjena je prije svega slijepim i slabovidnim osobama koje koriste softver za glasno čitanje i posebno prilagođena računala, jer kod takvog načina korištenja suvišni elementi na stranici samo smetaju. Tekst kod ovakvog prikaza ne sadrži nikakvo oblikovanje. *Pojednostavljenom prikazu* pristupa se preko posebne poveznice na dnu svake stranice djela u web formatu,⁸² u Flip formatu postoji opcija *dodaj oznaku* klikom na koju možemo dodati bilješku vezanu za stranicu na kojoj se nalazimo u tom trenutku te su nam te iste stranice izdvojene s lijeve strane; u formatu PDF za ispis mogućnost unošenja bilješki ne postoji te u formatu ePub također mogućnost unosa bilješki ne postoji (utvrđeno na primjeru *Dunde Maroja Marina Držića*).

6.3. Dodatni sadržaji

Medij je nosilac raznovrsnih informacija i podataka. Služi za njihovu trajnu pohranu i korištenje. Razlikujemo ih prema sadržaju i formi. Različitih su kapaciteta, oblika, veličina, materijala od kojih su napravljeni i funkcija. Nedostatak im je što ih je nemoguće koristiti bez odgovarajućeg aparata. Audio mediji su sredstva koja se koriste za snimanje (pohranu) i reprodukciju zvuka. U komunikacijskom smislu su izvanredni, jer pohranjuju informaciju i prenose je iz ruke u ruku. Vizualni mediji imaju slične karakteristike i funkciju od onih koje imaju audio mediji. Razlika je prvenstveno u vrsti podataka i formi-zapisu slike i filma. Zapis je prvenstveno analognog tipa. Treća skupina su kompjutorski mediji koji bi se po sadržaju mogli uvrstiti i u grupe audio i vizualnih medija, no s obzirom na činjenicu da se koriste samo uz pomoć kompjutora, čine zasebnu grupu novih i najkvalitetnijih medija.

Zapis kompjutorskih medija je uvijek digitalnog tipa. Karakteristika im je da su nositelji sadržaja multimedijskog tipa.⁸³ E-lektira može pružiti multimedijalne sadržaje (tekst, fotografije, crteže, zvuk, glazbu, videozapise), pa bi prilikom njihova oblikovanja bilo poželjno uvrstiti dodatne sadržaje koji doprinose razumijevanju lektirnog djela i koji će učenicima omogućiti valjanu motivaciju, interakciju i usvajanje znanja.⁸⁴

⁸² E-lektira, preuzeto sa: <http://lektire.skole.hr/napomene/savjeti-i-upute-za-koristenje>, 21. 8.2017.

⁸³ Štefančić, Silko. *Mjesto novih medija u knjižnici, Nositelji informacije i sredstvo obrazovanja* u *Zbornik radova, Proljetna škola školskih knjižničara, Novi Vinodolski 2001.*, Rijeka: Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske, 2002., str. 51.

⁸⁴ Alerić, Marko Nav. djelo, str. 13.

U daljnjoj analizi smo na primjerima izdvojili kako je na stranici *lektire.skole.hr* razriješena mogućnost video i audio zapisa.

Audio zapisi

S ciljem pojašnjavanja i pomoći osobama s teškoćama u čitanju, ali i pojašnjavanja i učenja pravilnog izgovora i razvoja vještine slušanja, e-lektiru na svim razinama treba popratiti audio zapisima koji udovoljavaju standardima kvalitetnog čitanja (brzina, točnost, dikcija sl). Audio zapisi su iznimno važni za slijepo osobe, ali i za osobe koje imaju teškoće u čitanju (ponajprije osobe s disleksijom). Lektiru treba popratiti sljedećim audio zapisima: zapisi čitanja književnih tekstova, zapisi čitanja informacijskih tekstova, zapisi čitanja dijalektalnih tekstova, zvučni zapisi arhaičnih tekstova, audio-rječnik.⁸⁵

Na početku stranice, u glavnoj izbornoj traci, postoji opcija *multimedija* klikom na koju nam se otvara mogućnost audio zapisa te video zapisa. Audio zapisi su navedeni prema naslovima, abecednim redom te možemo pronaći 135 različitih audio zapisa. Klikom na jedan od njih, primjerice na pripovijetku *Duga* Dinka Šimunovića, otvara nam se tekstualni prikaz lektire te mogućnost slušanja audio zapisa. Zapis možemo smanjiti/pojačati te pauzirati. Uz naslov i autora djela, nalazi se i zapis osobe (glumci) koja čita djelo (slika 8).

The screenshot shows a website interface with a green navigation bar at the top containing links for 'NOVOSTI', 'AUTORI', 'DIJELA', 'MULTIMEDIJA', 'ZANIMLIVOSTI', 'REGIJE', 'INFO', and 'Odjava'. A search bar is located on the right. Below the navigation bar, the breadcrumb path is 'Home » Dinko Šimunović » Duga'. A blue button indicates 'Svidi mi se 4,2 tisuća'. The main heading is 'Prvi dio Dinko Šimunović'. Below the heading is an audio player for 'Dora Lipovčan - Duga (1/4)' with a duration of 0:08. A 'Download' button is visible below the player. The text excerpt below the player reads: 'Odozdo rijeka Glibuša a odozgo klisure zarobile malu varoš Čardake na strmu obronku. Gore na klisurama počivala stara zapuštena tvrđava, sredinom se penjali zbijeni i ukočeni čardaci u nepomičnu usijanu zraku posljednjih ljetnih dana, a dolje modra i tiha Glibuša pokraj livada i trstike: sve pritisnuto vidljivim sivkastim uzduhom i snom. Ali malo dalje, u brežuljastu polju, veselo tekli bistri Glibušini pritoci, pa u vlažnu i toplu zraku šumio bujan život krepka rašća, životinja i zaposlenih seljaka.'

(Slika 8, audio zapis na primjeru *Duge*)

⁸⁵ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 13.

Neki audio mediji zamjenjuju tiskanu knjigu, npr. zvučna knjiga. Tonski zapisi na ovim medijima često imaju vrijednost baštine. Zapis na ovim medijima je analogan ili digitalan. Novost koju se pokušava uvesti su knjige koje su u cijelosti u audio formatu, zvučne knjige. Na stranici možemo pronaći i upute te pojašnjenje kako koristiti zvučne knjige kojih za sada nema puno; zvučne knjige na stranici dostupne su u najstandardnijem i najpopularnijem formatu – MP3.⁸⁶ Za sada je dostupno tridesetak različitih djela – primjerice, izbor antologijske lirike hrvatskih autora (od srednjeg vijeka do Krleže), ali i nekoliko cjelovitih književnih djela, na primjer odabrane bajke i basne Ivane Brlić Mažuranić, za niže razrede osnovne škole odabrane bajke braće Grimm, Andersena i Perraulta, Šenoine *Povjestice*, nekoliko Šimunovićevih, Matoševih i Kamovljevih pripovijetki, te odabrana pjevanja iz Homerove *Ilijade*, poema Ivana Gorana Kovačića *Jama* i sl. Sve objavljene zvučne knjige su u integralnim verzijama - radi se o pročitanim i snimljenim originalnim djelima. Snimali su ih poznati hrvatski glumci. Može ih se slušati preko *playera* unutar sučelja, ili pak preuzeti MP3 datoteke i slušati ih na računalu, MP3 uređaju, mobitelu ili tabletu. MP3 datoteke se može snimiti i na CD. Zvučne knjige se mogu pronaći u glavnom izborniku (*multimedija – audio*), a na početnoj stranici svakog autora se može pronaći i poveznice na audio verzije njegovih djela, ako su dostupne.⁸⁷

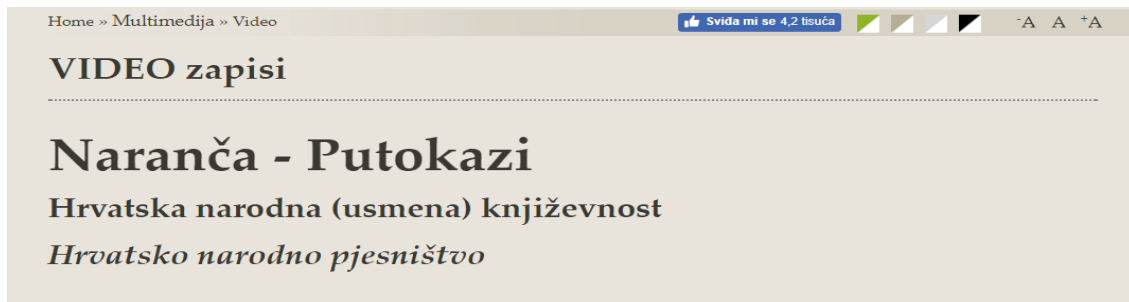
⁸⁶ E-lectira, preuzeto sa: <http://lektire.skole.hr/napomene/najcesca-pitanja-faq>, 21. 8. 2017.

⁸⁷ E-lectira, preuzeto sa: <http://lektire.skole.hr/napomene/najcesca-pitanja-faq>, 21. 8. 2017.

Video zapisi

Klikom na *multimediju* otvara nam se i mogućnost video zapisa gdje možemo pronaći 42 različita naslova. Otvorimo li primjerice video zapis *Naranča* (slika 9), navedeno je kojoj vrsti književnosti pripada. Također, za svaki video je i naveden opis. Primjerice, uz pjesmu *Naranča* stoji opis: *narodna pjesma Naranča (Lipa divojka) iz Hrvatskog primorja u suvremenoj ethno obradi riječke grupe Putokazi.*⁸⁸

Ispod video zapisa ponuđena je i mogućnost preusmjerenja na *hrvatsku narodnu književnost, 19. stoljeće, pjesme, hrvatsku književnost te narodnu književnost*. Uz svaki video zapis su također navedeni i prijedlozi za druge video zapise koji pripadaju istom žanru.

(Slika 9, video zapis-*Naranča*)

⁸⁸ E-лектira, preuzeto sa: <http://lektire.skole.hr/video/naranca-putokazi>, 23. 8. 2017.

Rječnici, pojmovnici, leksikoni

Sa svrhom ovladavanja jezičnim sredstvima potrebnim za uspješnu komunikaciju, osvješćivanja potrebe za jezičnim znanjem, suzbijanja straha od jezika, osvješćivanja razlika između standardnoga jezika i zavičajnih govora, kao i postupnog usvajanja hrvatskoga jezičnog standarda, kvalitetnu e-lektiru treba popratiti sljedećim sadržajima koji mogu biti u obliku zasebnog dodatka ili podrubnice, ovisno o dobi učenika i njihovoj vještini snalaženja u digitalnome obliku knjige: rječnik stranih riječi, pojašnjenja izreka, usporedbi i metafora, rječnik dijalektizama, rječnik žargonizama, zastarjelica, intuitivan rječnik stranih i manje poznatih hrvatskih riječi i frazema, poveznice za usmjeravanje čitatelja na druge slične sadržaje poput mrežnoga pravopisa, jezičnoga savjetnika i rječničkoga portala.⁸⁹

Stranica *lektire.skole.hr* nudi nam mogućnost odabira književnosti određene regije. Napravljene su tri posebne kategorije posvećene književnosti i književnicima s područja Slavonije, Baranje i Srijema, Like i hrvatskih otoka. Ukupno je za sada objavljeno i tridesetak novih cjelovitih književnih djela slavonskih, ličkih i otočkih autora kao što su Matija Antun Relković, Josip Stjepan Relković, Josip Kozarac, Ivan Kozarac, Joza Ivakić, Isidor Kršnjavi, Julije Benešić, Iso Velikanović, Anto Gardaš, Luka Perković, Jure Turić, Ivana Simić-Bodrožić, Damir Karakaš, Davor Ivankovac. U pripremi su identične kategorije posvećene Zagrebu i Primorsko-goranskoj županiji, a kasnije i ostalim hrvatskim regijama. U nastavi Hrvatskog jezika česta je praksa da učitelji učenicima kao izbornu lektiru predlažu upravo te autore, premda oni nisu predviđeni nacionalnim popisom lektire.⁹⁰

6.4. Dopunski materijali

Osobitu pozornost treba posvetiti multimedijalnim dodatnim sadržajima koji će omogućiti kvalitetno čitanje i razumijevanje pročitano, zbog čega se predlaže uvrštavanje nekih od dodatnih sadržaja: zadataka za provjeru razumijevanja pročitano, zadataka sažimanja i preoblikovanja sadržaja, objašnjenja riječi i sintagma, umjetnički uspješnih ilustracija usklađenih sa sadržajem djela, slikovnih rječnika, motivacijskih igara i kutka za roditelje (ponajprije za učenike prvog i drugog razreda).

⁸⁹ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 14.

⁹⁰ E-lektira, preuzeto sa: <http://lektire.skole.hr/knjige/knjizevnost-hrvatskih-regija/knjizevnost-slavonije-baranje-i-srijema>, 3. 9. 2017.

Također treba sadržavati upute-preporuke roditeljima za usvajanje čitateljskih vještina i razumijevanje pročitanih sadržaja njihove djece.⁹¹ Pregledom stranice zaključili smo da dodatni sadržaji za sada nisu ponuđeni; jedino što bismo mogli izdvojiti je poglavlje *zanimljivosti* unutar kojeg se otvaraju raznovrsni članci (primjerice o Nikoli Tesli ili o J. P. Kamovu i sl.).

Interaktivni grafički prikazi

Sa svrhom aktivnog sudjelovanja učenika u nastavnom procesu e-lektiru treba popratiti kvalitetnim grafičkim prikazima (geografske i povijesne karte, rodoslovna stabla i sl.).⁹²

Pregledom stranice zaključujemo da stranica ne nudi interaktivne grafičke prikaze, osim kod regionalne književnosti gdje je na karti prikazana književnost određene regije.

Razrada književno-povijesnog konteksta lektirnog djela

Uz e-lektiru obavezno treba uvrstiti bilješku o piscu te kvalitetno i primjereno objašnjenje (npr. s obzirom na dob učenika i sl.) određenog književnog razdoblja sa svrhom što boljeg razumijevanja djela.⁹³ Primjerice, pretražimo li bilješku o autoru Edgaru Allanu Poeu, stranica nam nudi bilješku koja je sažeta, ali nudi dovoljno informacija za razumijevanje njegova opusa; od stvaralaštva, književnog razdoblja u kojem je stvarao, osobnih informacija te do analize samog književnika kako bi čitatelj lakše shvatio na koji način je književnik stvarao ili koje su karakteristike njegova stvaralaštva (*baš kao što neobični likovi u Poeovim djelima plijene maštu čitatelja, jednako je neobična i osobnost samoga Poea, kojeg zamišljamo kao mračnu, tajanstvenu spodobu koja se skriva iza sjenki mjesečinom obasjanih groblja ili urušenih dvoraca*).⁹⁴

Naveden je i popis autorovih djela koja su objavljena na stranici. Što se književnog razdoblja tiče, na dnu stranice nakon bilješke o autoru stoji poveznica za *angloameričku književnost* te za razdoblje *romantizma* klikom na koje nam se otvaraju dodatne informacije o istima. Primjerice, klikom na poveznicu za razdoblje *romantizma* otvaramo popis književnika koji su djelovali u tom razdoblju.

⁹¹ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 14.

⁹² Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 15.

⁹³ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 15.

⁹⁴ E-lektira, preuzeto sa: <http://lektire.skole.hr/autor/edgar-allan-poe>, 25. 8. 2017.

Prilagodba slijepim i gluhim osobama

Brailleov digitalni format već se koristi za prilagodbu udžbenika i nastavnih materijala za potrebe slijepe djece u osnovnim školama u RH, pa se njime nužno koristiti i u oblikovanju e-lectire. Predlaže se uvođenje brajčne e-knjige prilagođene za Brailleov elektronički dokument, tj. digitalni dokument oblikovan za Brailleovu elektroničku bilježnicu i Brailleov zaslon. Preporučljivo je dio dodatnih sadržaja e-lectire koji nisu dostupni u tekstualnom obliku prevesti na hrvatski znakovni jezik.⁹⁵

Spomenuli smo već u razradi *pojednostavljeni prikaz* koji je jedina mogućnost pojednostavljivanja koju nam stranica nudi (izuzev audio zapisa). Stranica još uvijek nije uređena na taj način tj., ne nudi mogućnost korištenja Braillove elektroničke bilježnice.

Jezični standardi

Svaki popratni tekst mora biti pisan hrvatskim standardnim jezikom i u skladu s važećim hrvatskim pravopisom, osim kada je tekst pisan jednim od hrvatskih narječja ili jezikom i pismom nacionalnih manjina. Jezik svih tekstova treba biti prilagođen predznanju i razvojnim mogućnostima učenika, razumljiv i jasan, a treba omogućavati i sustavno obogaćivanje učenikova rječnika. Prijevodi tekstova trebaju biti suvremeni i jezično provjereni, usklađeni s važećim pravopisom. Uz djela pisana nevažećim pravopisom obavezno je ponuditi dodatne upute i objašnjenja.⁹⁶ Na stranici se može pronaći informacija o usklađenosti stranice *lectire.skole.hr* s pravopisnim i gramatičkim pravilima hrvatskoga standardnoga jezika. Možemo potvrditi da je stranica u skladu s aktualnim pravopisom. Također, postoji i mogućnost javljanja administratorima ukoliko smo mi, korisnici, primijetili određenu pogrešku tijekom korištenja stranice.

⁹⁵ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 14.

⁹⁶ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 15.

6.5. Tehnološki kriteriji i zahtjevi

Predlaže se izrada e-lektire u pet trenutno najraširenijih formata i posebnom formatu prilagođenom slijepim i slabovidnim osobama. Tekstovi djela objavljeni su u nekoliko formata; kao interaktivni sadržaj prikladan za pregledavanje na internetu, ali i u PDF formatu koji je spreman za ispis na standardnim A4 pisačima, u EPUB formatu namijenjenom čitanju na tabletima, e-čitačima i pametnim mobitelima te u FLIP formatu (slika 10).⁹⁷

(Slika 10, formati za čitanje e-lektire)

⁹⁷ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 15.

HTML (web)

E-lectira treba biti dostupna u obliku web-serviranog sadržaja te osigurati kvalitetan prikaz sadržaja na svim uređajima koji omogućavaju pristup web-serviranim sadržajima korištenjem prilagodljivog (responzivnog) dizajna. Web sadržaje treba izraditi u skladu s W3C standardima⁹⁸ za tehnologije korištene pri izradi web sadržaja i u skladu sa smjernicama za izradu pristupačnog sadržaja za osobe s invaliditetom.⁹⁹ Na stranici je navedeno objašnjenje: web-format je HTML format koji uključuje i interaktivni rječnik manje poznatih riječi, te interaktivni prikaz napomena/fusnota (slika 11). Ovaj je format namijenjen čitanju na računalu.¹⁰⁰ Nakon što smo u web formatu otvorili djelo *Crni mačak* Edgara Allana Poea, zaključujemo da se djelo može bez ikakvih poteškoća i ovim putem čitati, ali nam je jedina mogućnost ikakve promjene u ovome formatu samo *pojednostavljeni prikaz* pri kraju djela.

(Slika 11, primjer web formata)

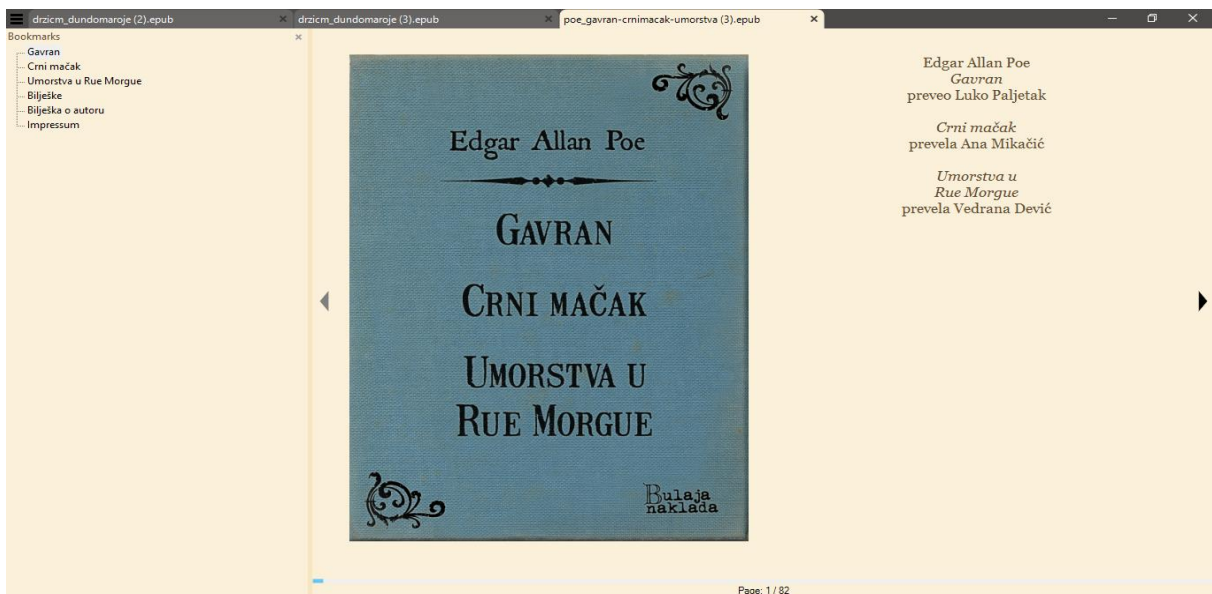
⁹⁸ Standardizacija tehnologija korištenih na webu.

⁹⁹ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 16.

¹⁰⁰ E-lectira, preuzeto sa: <http://lektire.skole.hr/napomene/savjeti-i-upute-za-koristenje>, 21. 8. 2017.

EPUB

Mora se omogućiti preuzimanje e-lectire u EPUB formatu (aktualna verzija) u skladu s važećim specifikacijama za izradu sadržaja u EPUB formatu. EPUB je format utemeljen na HTML/CSS tehnologijama i idealan je za književna djela¹⁰¹. Na stranici je navedeno objašnjenje: EPUB je standardni format za e-knjige za uređaje poput tableta, *e-book* čitača ili mobilnih telefona. Poveznice na pojedine formate nalaze se na dnu uvodne stranice svakog književnog djela.¹⁰² Otvorimo li primjerice djelo *Gavran* Edgara Allana Poea, možemo zaključiti da nam ovaj format nudi više mogućnosti prilagodbe čitanja (slika 12). Najveća prednost je ta da je ovaj format identičan tiskanoj knjizi. S lijeve strane nam se nalazi popis djela u slučaju da se radi o određenoj zbirci (u ovom slučaju *Gavran*, *Crni mačak* i *Umorstva u Rue Morgue*), bilješke (rječnik te objašnjenja nepoznatih pojmova), bilješka o autoru te Impressum. Tijekom čitanja mogućnost odabira nekih od navedenih poglavlja i dalje postoji jer su navedeni s lijeve strane u poglavlju *bookmarks*.

(Slika 12, primjer EPUB formata)

¹⁰¹ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 16.

¹⁰² E-lectira, preuzeto sa: <http://lectire.skole.hr/napomene/savjeti-i-upute-za-koristenje>, 21. 8. 2017.

CBZ / CBR

E-лектira s (gotovo) isključivo grafičkim sadržajem, poput stripova, slikovnica, atlasa, kataloga i sl., uz mogućnost pregledavanja na webu, treba pripremiti i za preuzimanje u CBZ ili CBR formatu. Ti formati idealni su za publikacije iznimno bogate grafičkim sadržajem i ne bi ih trebalo upotrebljavati za književna djela.¹⁰³ Za sada na stranici *lektire.skole.hr* ne postoji mogućnost otvaranja djela u tome formatu, upravo zato jer se stranica još nadograđuje pa ni djela koja bi taj format otvarao još uvijek nisu dostupna.

PDF

Preporučuje se da sve e-лектire budu dostupne i u obliku PDF datoteka optimiziranih za web, bez obzira na vrstu sadržaja koji u njima prevladava (tekst ili slike).¹⁰⁴ Na stranici pronalazimo objašnjenje: PDF format je format koji je prilagođen za ispis. Sve knjige mogu se preuzeti na računalo i ispisati na pisaču. Književna djela su prelomljena na standardne A4 stranice.¹⁰⁵ Otvorimo li ponovno djelo Edgara Allana Poea, *Crni mačak* u ovome formatu, možemo zaključiti da je prednost ovog formata u jednostavnosti, iako i dalje ostaje osjećaj tiskane knjige tijekom čitanja (slika 13). U ovome formatu je najlakše printati lektiru, zato i jest toliko pojednostavljeno. Nedostatak ovog formata je to što ne postoji ni sadržaj, ni nepoznate riječi ni Impressum kao u prijašnjem navedenom formatu.

(Slika 13, primjer PDF formata)

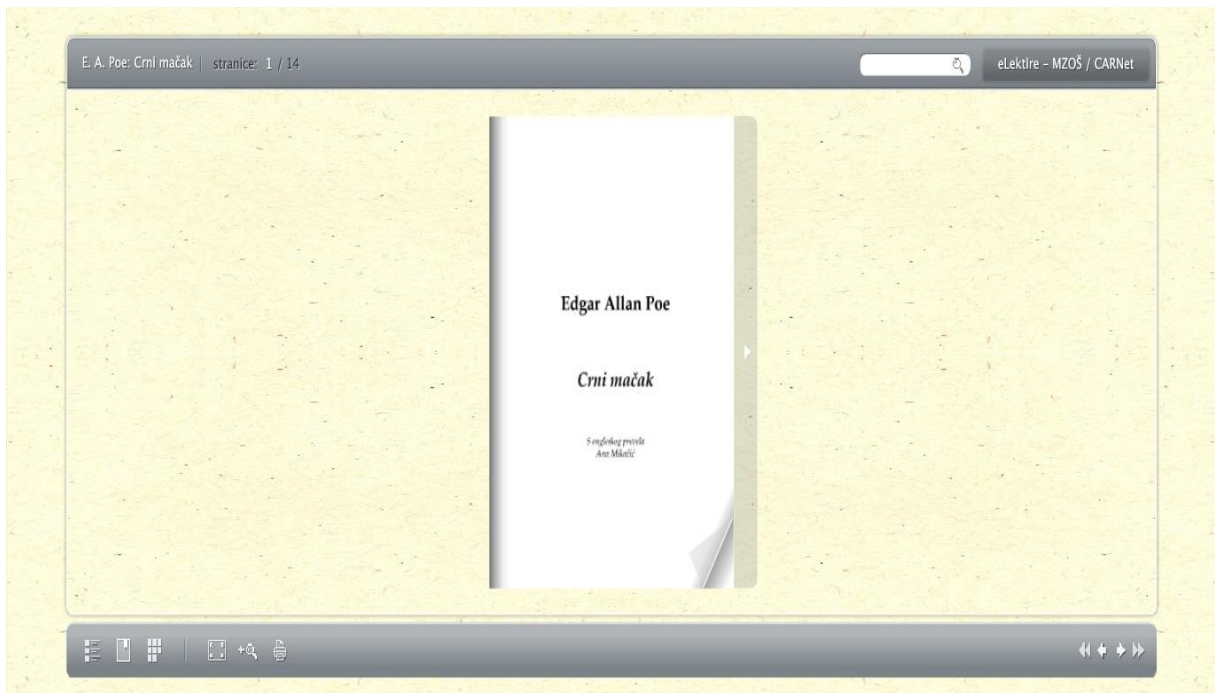
¹⁰³ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 16.

¹⁰⁴ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 16.

¹⁰⁵ E-лектira, preuzeto sa: <http://lektire.skole.hr/napomene/savjeti-i-upute-za-koristenje>, 21. 8. 2017.

FLIP FORMAT

Na stranici pronalazimo objašnjenje: ovaj posebno atraktivni *knjigoliki* format daje dojam čitanja prave knjige.¹⁰⁶ Na primjeru djela *Crni mačak* Edgara Allana Poea (slika 14) zaključujemo da su prednosti ovog formata sljedeće: tijekom čitanja djela, cijelo vrijeme nam je pri dnu stranice dostupan sadržaj klikom na koji se sa strane izlistavaju poglavlja ukoliko ona postoje, mogućnost *knjiških oznaka* u koje samo upisujemo stranicu te napomenu koju želimo dodati, mogućnost *sličica*, prikaz preko cijelog zaslona, povećanje ili smanjenje veličine djela, mogućnost printanja. Također, postoji i mogućnost pretraživanja (tražilica iznad djela), automatsko vraćanje na početak djela ili pak na zadnju stranicu djela, te najveća prednost, listanje stranica na identičan način kao i kod tiskane knjige što ovaj format e-oblika čini i najviše srodnim tiskanoj knjizi.

(Slika 14, primjer flip formata)

¹⁰⁶ E-лектira, preuzeto sa: <http://lektire.skole.hr/napomene/savjeti-i-upute-za-koristenje>, 21. 8. 2017.

MP3 (audio knjige)

Potrebno je omogućiti reprodukciju audio knjiga na webu ili preuzimanje u obliku MP3 datoteka. Reprodukcijski MP3 audio format podržan je u svim najpopularnijim web-preglednicima. MP3 datoteke treba prilagoditi reprodukciji na webu korištenjem optimalnog omjera kvalitete i veličine datoteke. Moguće je, no ne i nužno, ponuditi audio knjige i u drugim audio formatima, s mogućnošću komprimiranja audio zapisa.¹⁰⁷ U poglavlju o audio zapisima naveli smo na koji način je riješeno pitanje MP3 formata.

E-lectira na Brailleovu pismu

Potrebno je pripremiti e-lectiru oblikovanu u Brailleov elektronički dokument, tj. digitalni dokument kreiran za Brailleovu elektroničku bilježnicu i Brailleov zaslon. Preporučuje se da e-lectira na Brailleovu pismu bude napravljena u formatu standardnog Brailleova pisma sa šest točkica, na hrvatskom Brailleovu pismu i da obuhvaća cjelokupni sadržaj tiskanog izdanja (tekst, stilska obilježja teksta, slike i sve ostale vizualne elemente).¹⁰⁸ Za sada na stranici *lectire.skole.hr* nema mogućnosti korištenja djela kreiranih za Brailleovu bilježnicu ili zaslon.

¹⁰⁷ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 16.

¹⁰⁸ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 16.

7. PREPORUKE ZA PRILAGODBU LEKTIRNOG DJELA NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA

Poželjno je da e-лектira u obliku digitalne knjige bude prilagođena nastavi Hrvatskoga jezika, odnosno popraćena metodičkim instrumentarijem za obradu na nastavnim satima Hrvatskoga jezika. Prilagodbu e-лектire nastavi Hrvatskoga jezika treba pratiti odgovarajući metodički instrumentarij koji se temelji na matičnoj znanosti nastavnoga predmeta i osnovnim psihološko-didaktičkim elementima nastavnog procesa: motivacija, priprema, usvajanje, ponavljanje, uvježbavanje, usustavljanje, primjena i provjera.¹⁰⁹

E-лектira treba sadržavati preporuke nastavnicima za oblikovanje dnevnika лektire (dnevnika čitanja) u skladu s posebnostima лektirnog djela i kognitivnim mogućnostima učenika. Nadalje, e-лектira treba dati mogućnost individualnog vođenja dnevnika čitanja u *on-line* okruženju.¹¹⁰ Pregledom stranice zaključujemo da preporuke nastavnicima za sada još nisu navedene. Od dnevnika čitanja postoji mogućnost navođenja bilješke nekim formatima.

Sastavni dio *Prijedloga kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-лектira* jesu i preporuke za poticanje medijske konvergentnosti koje podrazumijevaju prebacivanje sadržaja s jedne medijske platforme na drugu i njihovu suradnju. Na taj su način korisnici ohrabreni na traženje novih informacija i stvaranje veze među razasutim medijskim sadržajima i tako postaju aktivni konzumenti novih medijskih sadržaja. Uz svako лektirno djelo korisnicima treba omogućiti informacije o prisutnosti tog djela u drugim vizualnim medijima kao što su film i kazalište. To podrazumijeva poveznice na postojeće video isječke, ali i kratke opise važnosti ekranizacije spomenutih djela.¹¹¹ Na stranici *лектire.skole.hr* dobro je razrađena mogućnost slušanja određenog djela u audio zapisu ili gledanja istoga u video zapisu. Potrebno je upoznati učenike s postojećim ekranizacijama i ponuditi im poveznice na video isječke. U opisnom tekstu potrebno je naznačiti važnost i vrijednost filma kao zasebnog medija, kao i dati kratak opis redateljevih ostvarenja, zanimljivosti vezanih uz ekranizaciju. Putem poveznica učenicima je potrebno omogućiti pristup audio zapisima povezanim s određenim лektirnim djelom što je na stranici i omogućeno.¹¹²

¹⁰⁹ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 18.

¹¹⁰ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 18.

¹¹¹ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 18.

¹¹² Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 16.

Preporučljivo je svim učenicima omogućiti pristup audio knjigama koje su kreirane za potrebe slijepih i slabovidnih osoba i dostupne za posudbu u Hrvatskoj knjižnici za slijepe (iako je ta mogućnost za sada zaštićena autorskim pravom).¹¹³

Riječ je o cjelovitim čitanim audio materijalima nastalim u suradnji s profesionalnim glumcima i čitačima. Također, preporučljivo je svim učenicima ponuditi i audio isječke lirike koju čitaju profesionalni glumci i čitači. Stranica *lektire.skole.hr* uz mogućnost audio i video zapisa također nudi i zvučne knjige koje su potrebne slijepim i slabovidnim osobama. Korisnicima treba omogućiti adekvatne i ažurne informacije o tiskanim publikacijama koje sadrže književne i dramske kritike, preporuke, osvrte i recenzije.¹¹⁴ Također treba omogućiti popis stručne literature na temu klasične književnosti i lektire u tiskanom obliku. Potrebno je omogućiti povezivanje s *online* forumima na kojima se raspravlja o temama vezanim uz lektiru i književnost općenito. S obzirom na to da u okviru CARNetova *Portala za škole* postoji Forum namijenjen učenicima i nastavnicima te poseban dio vezan uz nastavu hrvatskog jezika, korisnicima treba omogućiti izravan pristup tom forumu, njegovim temama te otvoriti mogućnost tematskih rasprava.¹¹⁵ Korisnicima je potrebno omogućiti povezivanje s likovnim djelima prisutnim u lektirnim naslovima (npr. Bukovčev *Gundulićev san uz Osmana*, Ivekovićev *Oproštaj Petra i Katarine Zrinski* uz Badalićeva *Zrinskog*, Millaisova *Ophelia* uz *Hamleta*, Botticellijevu *Mappu dell'Inferno* ili Michelinovu *La Divinu Commediu di Dante* uz *Božanstvenu komediju* i sl.).¹¹⁶ Korisnicima je potrebno omogućiti povezivanje s glazbenim djelima i libretima prisutnim u lektirnim naslovima (npr. poveznice na opere *Evgenij Onjegin*, *Ljubav i zloba* i sl.) kao i s pjesmama i prepjevima Arsena Dedića (Tin Ujević, Dobriša Cesarić, Zvonimir Balog), Ibrice Jusića (Dobriša Cesarić, Gustav Krklec), Darka Rundeka (Miroslav Krleža) itd.¹¹⁷ Sve kompetencije vezanu za prilagodbu koje su navedene u ovome poglavlju trebaju tek zaživjeti na stranici *lektire.skole.hr*. Izuzev audio i video isječaka (te zvučnih knjiga), stranica nije prilagođena nastavi Hrvatskoga jezika.

¹¹³ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 18.

¹¹⁴ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 16.

¹¹⁵ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 16.

¹¹⁶ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 18.

¹¹⁷ Alerić, Marko. Nav. djelo, str. 19.

8. REZULTATI ANKETE O KORIŠTENJU STRANICE *lektire.skole.hr* U OSNOVNIM ŠKOLAMA PRIMORSKO- GORANSKE ŽUPANIJE

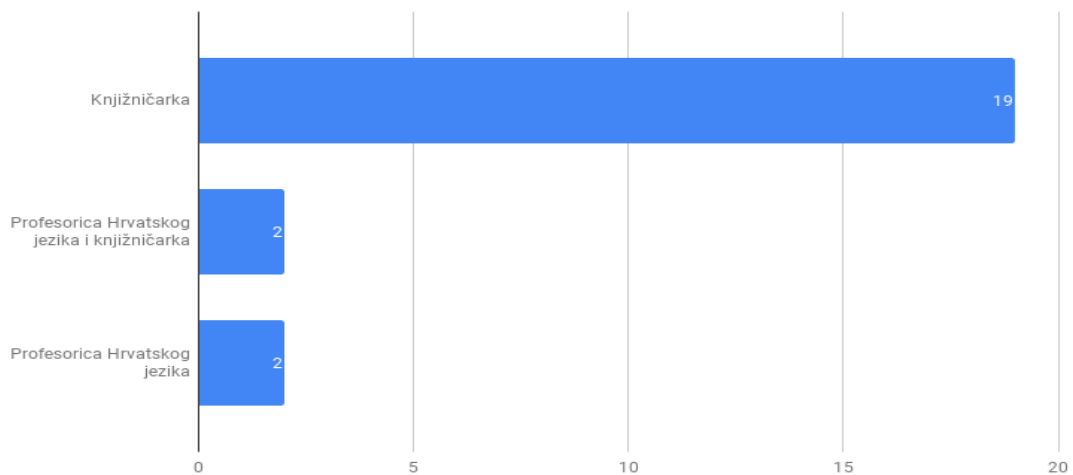
U prijašnjem poglavlju, prema *Prijedlogu kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira*, izdvojili smo kriterije koje bi svaka e-lektira trebala zadovoljavati te smo prema tim istim kriterijima analizirali stanicu *lektire.skole.hr*. Kako bismo potvrdili ili negirali pozitivne i negativne karakteristike te stranice te kako bismo doznali konkretne informacije iz struke, provedena je anketa u knjižnicama osnovnih škola Primorsko-goranske županije. U nastavku slijede rezultati ankete.

Ispitanike je činio uzorak od dvadeset troje knjižničara osnovnih škola. U prijašnjoj analizi smo naveli da je anketa poslana svim osnovnoškolskim knjižnicama Primorsko-goranske županije, no dobivena su samo 23 odgovora od ukupno 55 osnovnih škola (41,81 % škola se odazvalo u anketiranju) te anketa iz tog razloga nije sveobuhvatna već uključuje analizu odgovora dvadeset i troje knjižničara. Anketa, osmišljena za svrhu ovoga istraživanja, poslana je ispitanicima putem elektronske pošte. Pitanja koja su bila u anketi dostupna su na posljednjoj stranici rada u *Prilogu*. Anketa je provedena od 15. svibnja do 15. lipnja 2017.

FUNKCIJE ISPITANIKA U ŠKOLI

Nadalje, što se funkcije ispitanika koji su popunjavali anketu tiče, knjižničari su na različite načine davali dogovore, ali smo iste saželi u tri skupine: *knjižničar/knjižničarka*, *profesorica Hrvatskoga jezika i knjižničarka* te *profesorica Hrvatskoga jezika*. 19 knjižničara ima zvanje knjižničarke, 2 knjižničara su profesorice Hrvatskoga jezika i knjižničarke dok su 2 knjižničara profesorice Hrvatskoga jezika (slika 15). Možemo zaključiti da većina zaposlenih ispitanih školskih knjižničara ima odgovarajuće stručno formalno obrazovanje.

Funkcija osobe koja je popunila upitnik:

(Slika 15, funkcija ispitanika)

RADNI STAŽ

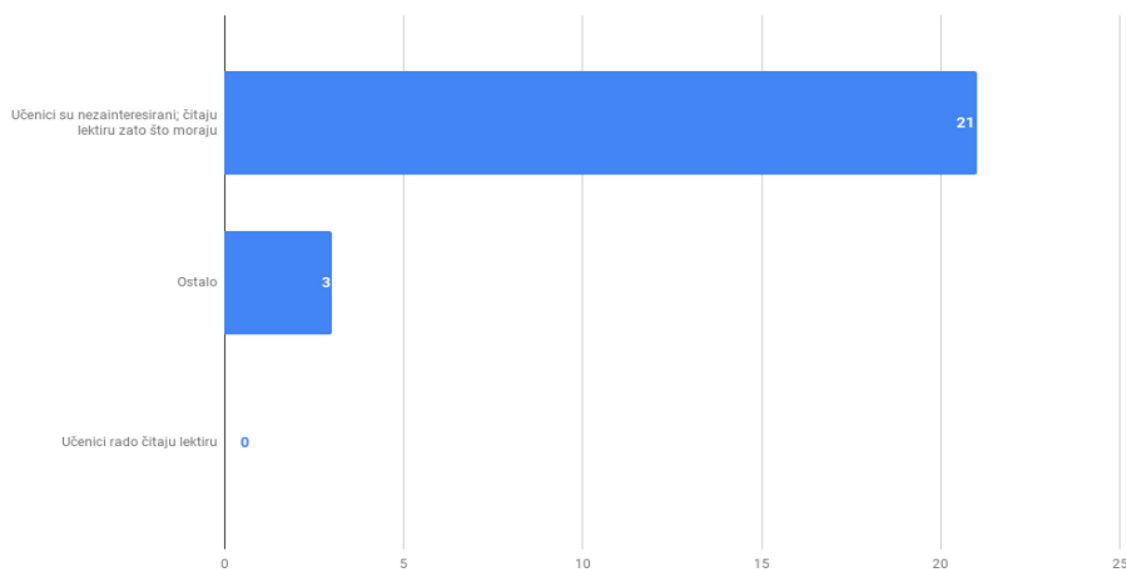
Što se radnog staža tiče, dani odgovori su: dva ispitanika imaju godinu dana staža, jedan dvije godine, dva ispitanika imaju 4 godine staža, jedan 5 godina, jedan 7 godina, dva 9 godina, jedan ispitanik 10 godina, jedan 15 godina, jedan 20 godina, jedan 22 godine, dva ispitanika 23 godine, dva ispitanika 28 godina, jedan ispitanik 30 godina, jedan 32 godine, jedan 34, jedan 37 te jedan ispitanik ima 43 godine radnog staža. Možemo zaključiti da je prosječan radni staž ispitanih knjižničara (nije sveobuhvatan) 18,13 godina u osnovnim školama Primorsko-goranske županije. U odnosu na analizu stanja u školskim knjižnicama Koprivničko-križevačke županije gdje knjižničari u osnovnim školama u prosjeku imaju 13 godina radnog staža, a u srednjim školama 12 godina (velikim dijelom radi se o mladim stručnim zaposlenicima).¹¹⁸

¹¹⁸ Školske knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji, preuzeto sa: www.knjiznica-koprivnica.hr/.../Skolske_knjiznice_u_Koprivnicko-krizevackoj-zupaniji, 31. 8. 2017.

ODNOS UČENIKA PREMA LEKTIRI

Broj korisnika knjižnica osnovnih škola Primorsko-goranske županije, u kojima su zaposleni ispitani knjižničari, varira između brojeva 70 i 700. Nadalje, u prvom pitanju koje je postavljeno knjižničarima, a koje je vezano uz stranicu *lektire.skole.hr*, traži se mišljenje knjižničara o odnosu učenika prema lektiri u suvremenom hrvatskom obrazovnom sustavu. U anketi su bila ponuđena tri odgovora: *učenici su nezainteresirani; čitaju lektiru zato jer moraju*, *učenici rado čitaju lektiru* te *drugo* (slika 16). Odgovor *učenici su nezainteresirani; čitaju lektiru zato jer moraju* odabralo je 22 knjižničara (91, 7%),¹¹⁹ odgovor *učenici rado čitaju lektiru* je odabrao jedan knjižničar (4, 2%), te su pod *drugo* navedena tri dogovora: *učenici nižih razreda su zainteresirani i većinom rado čitaju, dok prelaskom u više razrede zainteresiranost pada* (4, 2%), *odgovor ovisi o lektiri koju čitaju* jedan (4, 2%), te odgovor *odgovor ovisi o motivaciji učiteljice, stariji razredi više čitaju jer moraju; dosta knjiga im je nezanimljivo* (4, 2%). Zaključujemo da ovaj visok postotak postavlja pitanje zašto se lektira ne mijenja te zašto su učenici i dalje primorani čitati zastarjelu lektiru, lektiru koja ih ni na koji način ne motivira već im predstavlja napor te se iz tog razloga ne postiže ni obrazovna ni kognitivna svrha koju bi lektira trebala imati.

Što mislite, kakav je odnos učenika prema lektiri u suvremenom hrvatskom obrazovnom sustavu?

(Slika 16, odnos učenika prema lektiri)

¹¹⁹ Iako dobiveni rezultati nisu sveobuhvatni (s obzirom na to da u anketi nisu sudjelovali svi knjižničari osnovnoškolskih knjižnica Primorsko-goranske županije), rezultate prikazujemo u postocima kako bismo lakše prikazali odgovore na pojedinačna pitanja.

POZNAVANJE STRANICE

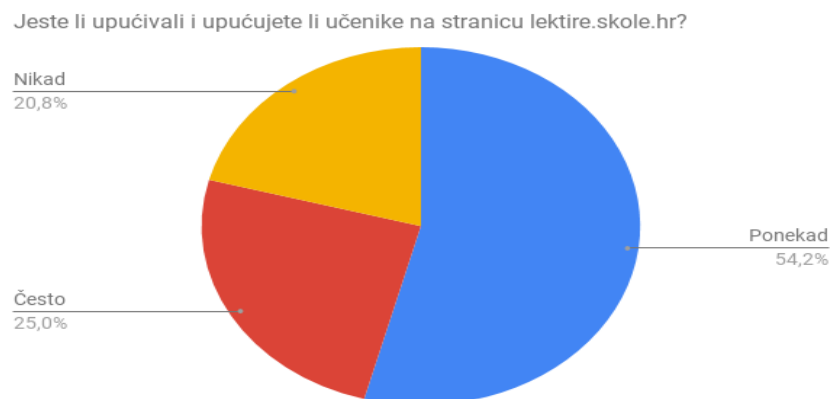
U drugom pitanju od knjižničara tražimo razinu poznavanja stranice na kojem su bila ponuđena tri odgovora; *nedovoljno*, *površno* i *dobro* (slika 17). Odgovor *nedovoljno* je odabrao jedan knjižničar (4, 2%), *površno* 8 knjižničara (33, 3%), dok je odgovor *dobro* odabralo 15 knjižničara (62, 5%). Zaključujemo da od ispitanih knjižničara većina jest upućena što se tiče stranice *lektire.skole.hr*, ali u nedovoljnom broju.

(Slika 17, poznavanje stranice)

UPUĆIVANJE NA STRANICU

U trećem pitanju od knjižničara tražimo odgovor na to jesu li upućivali učenike na stranicu *lektire.skole.hr*. Ponuđeni odgovori su *nikad*, *ponekad* i *često* (slika 18). Odgovor *nikad* je odabralo 5 knjižničara (20, 8%), odgovor *ponekad* je odabralo 13 knjižničara (54, 2%), te odgovor *često* 6 knjižničara (25%). Zaključujemo da bi knjižničari svakako trebali češće učenike upućivati na sadržaj stranice *lektire.skole.hr*, ali u posljednjem pitanju ankete nam je razvidno zašto do tog upućivanja ne dolazi toliko često koliko bi zapravo trebalo.

(Slika 18, upućivanje na stranicu)

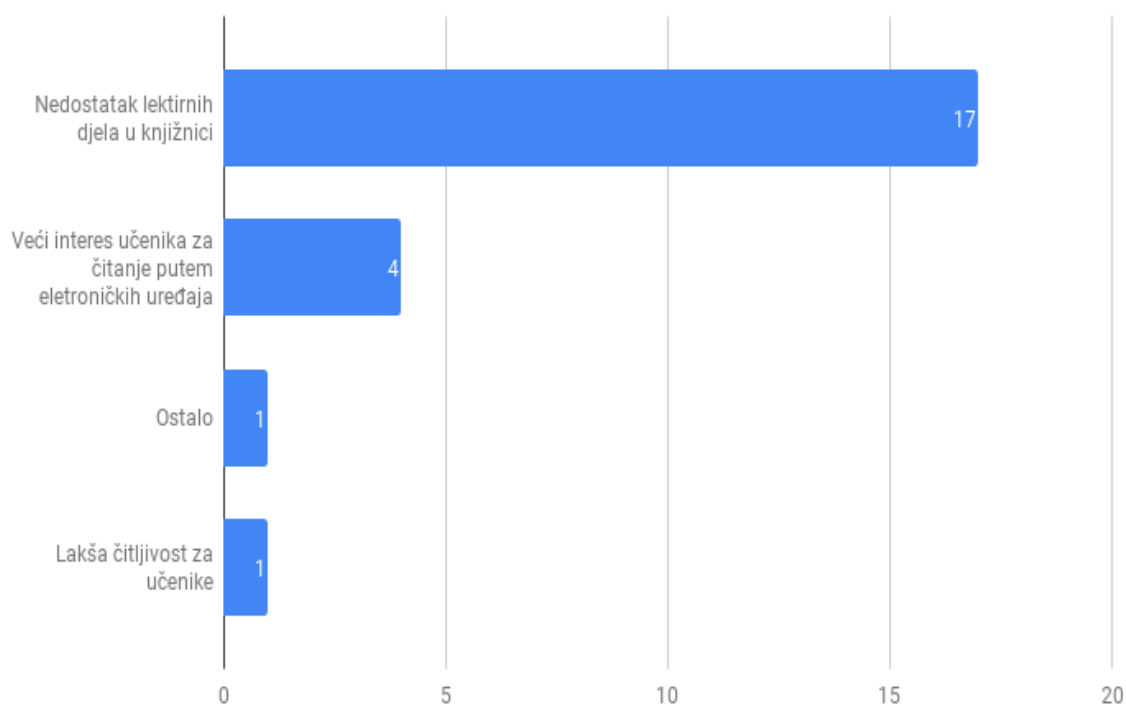
RAZLOG UPUĆIVANJA NA STRANICU

U četvrtom pitanju od knjižničara tražimo razlog upućivanja na stranicu *lektire.skole.hr* a ponuđeni odgovori su sljedeći: *nedostatak lektirnih djela u knjižnici, veći interes učenika za čitanje putem elektroničkih uređaja, lakša čitljivost učenicima te ostalo* (slika 19).

Odgovor *nedostatak lektirnih djela u knjižnici* je odabralo 17 knjižničara (89, 5%), odgovor *lakša čitljivost za učenike* je odabrao 1 knjižničar (5, 3%), odgovor *veći interes učenika za čitanje putem elektroničkih uređaja* je odabralo 4 knjižničara (21, 1%), a odgovori pod *ostalo* glase: *u sklopu edukacije o e-knjizi* (5, 3%), *upoznavanje s ostalim medijima na kojima se može naći relevantan izvor* (5, 3%) te *informiranje o postojanju e lektire* (5, 3%).

Zaključujemo da su knjižničari uglavnom učenike upućivali na stranicu *lektire.skole.hr* zbog nedovoljnog broja lektirnih djela u knjižnici potrebnih učenicima.

Ako ste učenike upućivali na tu stranicu, navedite razlog:

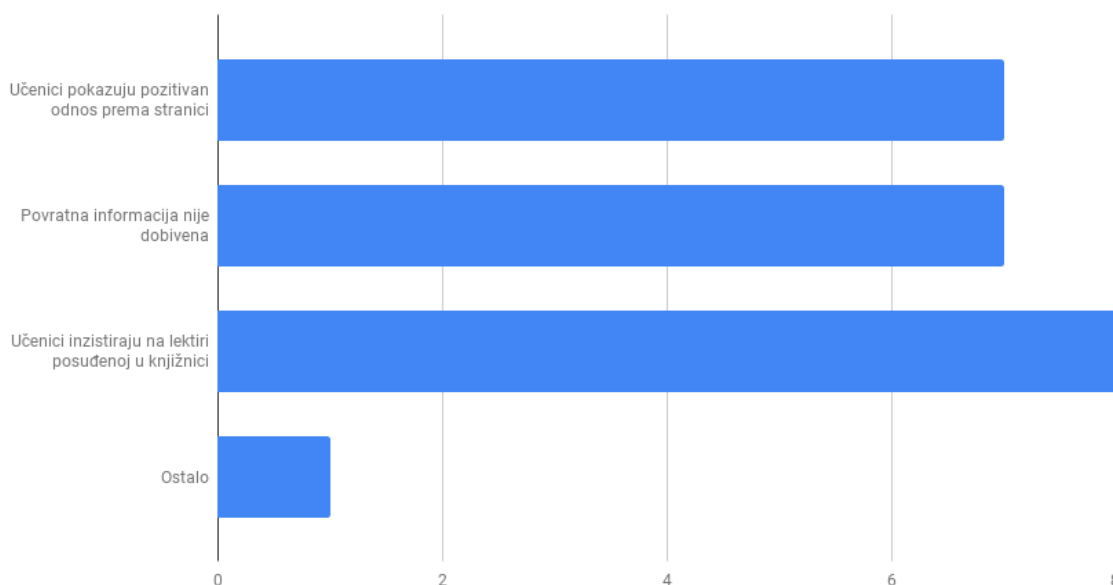

(Slika 19, razlog upućivanja učenika na stranicu)

POVRATNE INFORMACIJE

U petom pitanju od knjižničara tražimo da navedu jesu li im učenici davali povratne informacije o korištenju e-lektire. Ponuđeni odgovori su: *učenici inzistiraju na lektiri posuđenoj u knjižnici, učenici pokazuju pozitivan odnos prema stranici, povratna informacija nije dobivena, te ostalo* (slika 20). Odgovor *učenici inzistiraju na lektiri posuđenoj u knjižnici* je odabralo 8 knjižničara (38, 1%), odgovor *učenici pokazuju pozitivan odnos prema stranici* je odabralo 7 knjižničara (33, 3%), odgovor *povratna informacija nije dobivena* je odabralo 7 knjižničara (33, 3%), a pod *ostalo* je naveden odgovor *mlađi uzrast uglavnom uopće ne čita e-lektiru* (4, 8%).

Ako ste učenike upućivali na stranicu *lektire.skole.hr*, jesu li Vam učenici dali povratne informacije o korištenju e-lektire?

(Slika 20, povratne informacije o korištenju e-lektire)

PREDNOSTI I NEDOSTATCI E-LEKTIRE

U šestom pitanju od knjižničara tražimo da ukratko opišu koje su po njihovom mišljenju prednosti, a koji nedostaci e-lektire (stranice *lektire.skole.hr*). Razvrstali smo odgovore tablično, stavljajući za svakog od ispitanih knjižničara u isti stupac prednosti i nedostatke koje su naveli.

Tablica 1, prednosti i nedostaci e-lektire

PREDNOSTI	NEDOSTATCI
Dostupnost knjige.	Većina učenika ne posjeduje kvalitetne uređaje za čitanje e-lektire (tablete/e-čitače), nemaju naviku koristiti tehnologiju u obrazovne svrhe te e-čitanje još uvijek nije dovoljno istraženo.
Dostupnost u svako vrijeme i na svakom mjestu, mogućnost označivanja, komentiranja, pravljenja bilješki tijekom čitanja.	Nedostatan broj primjera osnovnoškolske lektire, posjedovanje tableta ili druge naprave za čitanje, obveza spajanja na internet.
Lakša dostupnost, mogućnost prilagođavanja sučelja i ostalih karakteristika teksta prilikom čitanja, rukovanje novim tehnologijama prilikom pretraživanja.	Nužnost poznavanja određenih tehnologija i posjedovanje ili mogućnost pristupa mrežnom mjestu tj. dobra internetska veza (što većinom baš i nije slučaj); dugoročno izlaganje "zračenju" monitora (pri koncentriranom iščitavanju duljih tekstova) i drugih tehnoloških pomagala loše utječe na vid, izaziva glavobolje i niz drugih problema.
Laka dostupnost, besplatno korištenje građe.	Nemogućnost dobavljanja određenog naslova te otežano kretanje književnim tekstom.
Stalna (uz pretpostavku spajanja na web), besplatna dostupnost; atraktivnost medija; prilagodba slabovidnim čitateljima (pogodnost crne podloge) i onima koji imaju problema pri čitanju (veliki font).	<i>Nije naveden nedostatak.</i>
Dostupnost i brzina pretraživanja.	Nedovoljno naslova.

Dostupnost.	Teže snalaženje, teže traženje podataka u tekstu.
Dostupnost i atraktivnost.	Lakše vraćaju na određene stranice u papirnatom obliku.
Dostupnost novih lektirnim naslovima.	Promatraju na individualnoj razini.
Dostupnost.	Učenici čitajući e-lektiru nemaju osjećaj da čitaju lektiru; još uvijek postoje učenici koji kod kuće nemaju pristup internetu.
Dostupnost onih naslova kojih nema dovoljno u knjižnici.	Tiskane knjige su nezamjenjive.
Djela postaju dostupna, iako nisu fizički u knjižnici.	Nema djela novijeg datuma.
Dostupne, ekološke, jeftinije, lako se čitaju - pretražive, ne troše se, ne zauzimaju mjesto.	Tehničke (ne) mogućnosti, zahtjeva određene vještine.
Dostupnost.	Nema svih naslova, naročito novijih književnika.
Brza dostupnost (u svakom trenutku i svugdje).	Knjiga u rukama je nezamjenjiva, ne postoji odnos čitatelj-knjiga (dodir, miris, postojanje, listanje...zapisane misli na marginama, vraćanje tim stranicama).
Dostupnost.	Učenici nemaju osjećaj da čitaju knjigu (ne listaju stranice).
Učenici bolje prihvaćaju e-lektiru (teže se snalaze na stranicama knjige).	Premalo književnih lektirnih djela.
Pristup književnom djelu.	Nedostatni mediji.
Lakša dostupnost; vrlo je lako, brzo i jednostavno doći do potrebne knjige.	Učenici koji ne vole čitanje, kojima književnost nije bitna, koji nisu stekli naviku čitanja neće postati dobri čitatelji samo zbog čitanja putem elektroničkih medija.
Novi izgled stranice, audio i zvučni zapisi.	„Ništa“ ne može zamijeniti knjigu.

Možemo zaključiti da ispitani knjižničari kao prednosti e-lektire i stranice ponajviše navode dostupnost (svako mjesto i vrijeme), mogućnost pravljenja bilješki, prilagođavanje sučelja, besplatno korištenje, prilagodbu učenicima s teškoćama, naslove kojih nema u knjižnici, ne troše se i ekološke su knjige, učenici bolje shvaćaju djelo te mogućnost korištenja audio i video zapisa. Knjižničari kao nedostatke navode to da učenici ne posjeduju kvalitetne uređaje za čitanje e-lektire, postoji obveza spajanja na internet (i općenito poznavanje određenih tehnologija), zračenje monitora, otežano kretanje književnim tekstom, nema djela novijih autora i nemogućnost nabavljanja određenog djela te nemogućnost razvijanja odnosa čitatelj-knjiga.

RAZLIKE U RECEPCIJI

U sedmom pitanju od knjižničara tražimo da navedu uočavaju li razliku u recepciji e-lektire u odnosu na tiskanu lektiru kod učenika te da navedu razlike. Na ovome pitanju smo dobili tri odgovora *ne*, dok su ostali odgovori navedeni tablično te smo svaki odgovor pojedinačno komentirali.

Tablica 2, razlike u recepciji

ODGOVORI KNJIŽNIČARA	KOMENTAR
„Učenici i dalje, bez obzira što su Google generacija vezana uz tehnološka dostignuća, preferiraju tiskanu lektiru.“	Razvidno je da još uvijek kod učenika postoji pozitivan stav prema tiskanoj lektiri u odnosu na e-lektiru.
„Do sada kad god sam upućivala na e-lektiru, nisu pokazivali drugačije ponašanje - osim čuđenja, pomalo i zadovoljstva, tipa- što ima i to?“	U posljednjem pitanju ankete knjižničari navode jesu li na nekom od stručnih skupova bili upućivani na to da i sami upućuju učenike na e-lektiru i većinski odgovor je-ne. Jasno je zašto se učenici „čude“ postojanju e-lektire.
„Uočavam da učenici vole čitati i da preferiraju čitati tiskane knjige, koje su im lako dostupne. Stranica <i>lektire.skole.hr</i> još se dovoljno ne posjećuje.“	Također, identična problematika kao i kod prethodnog odgovora; naglasak na tome da učenici čitaju tiskane knjige koju si im „lako dostupne“.
„Više vole tiskanu lektiru, bolje se snalaze i radije je čitaju.“	Pretpostavljamo da će prilagodba na e-lektiru trajati još koju generaciju jer je učenicima još uvijek nov ovaj pristup lektiri.
„Učenici se žale da im je teško čitati knjigu na zaslonu računala pa se ne koncentriraju na sadržaj.“	Problematika koja svakako predstavlja jedan od većih minusa svim e-knjigama.
„Učenici ne vole čitati lektiru po <i>defoltu</i> , u kom god obliku ona bila.“	U ovome odgovoru je razvidan problem samog propisanog plana i programa, odnosno, zastarjele lektire u nastavi Hrvatskoga jezika.
„Učenici su još uvijek naučeni na čitanje tiskane knjige i malo im se teže priviknuti na čitanje preko njima bliskog medija, ali nema velike razlike u recepciji!“	Odgovor koji bi trebao predstavljati stvarno stanje; nema razlike u recepciji, samo navikavanje učenika na nove medije koje bi uz pravilno vodstvo stručne osobe trebalo biti nadvladano.

<p>„To treba pitati učiteljice/učitelje Hrvatskog jezika. Oni bi to trebali pratiti, i upućivati učenike u čitanje e-lektire.“</p>	<p>Nastavnici Hrvatskoga jezika nisu dužni učenike opskrbljivati s knjigama u bilo kojem obliku. U dogovoru s knjižničarem, nastavnici formiraju popis naslova koje će učenici čitati u odnosu na izbor knjiga u samoj knjižnici tako da se odgovornost ipak više svodi na školske knjižničare.</p>
<p>„Draža im je tiskana knjiga.“</p>	<p>Možemo se složiti s ovim odgovorom jer i dalje većina učenika preferira čitati tiskanu knjigu. Prvenstveno zbog samog „osjećaja“ knjige u rukama.</p>
<p>„Učenici radije čitaju tiskanu lektiru - knjige.“</p>	<p>Ovaj odgovor se nadovezuje na prijašnji, iako je i e-lektira knjige, samo u e-obliku.</p>
<p>„Veći interes učenika za elektroničke uređaje.“</p>	<p>Jedna od pozitivnih strana e-lektire i jest u tome da će učenici zbog potrebe za korištenjem elektroničkih uređaja češće posezati i za e-knjigama, time i za e-lektirom, ali za sada to nije slučaj.</p>
<p>„Teže se snalaze u traženju određenih podataka u knjizi.“</p>	<p>U analizi stranice smo potvrdili koliko je lako pretraživanje lektire bilo kojeg formata na stranici <i>lektire.skole.hr</i>.</p>

PROMJENA U PRISTUPU

U osmom pitanju od knjižničara tražimo odgovor na to što bi trebalo promijeniti u pristupu e-lektiri i je li uopće ta promjena potrebna. Odgovori su kao i u prijašnjem pitanju, uz komentar, navedeni tablično.

Tablica 3, promjena u pristupu

ODGOVORI KNJIŽNIČARA	KOMENTAR
„U školskom knjižničarstvu nažalost puno je veći problem pristup i dostupnost tiskane knjige u knjižnici zbog nedovoljno financijskih sredstava.“	Uz pristup lektiri putem interneta učenici više nemaju problema s pronalaženjem određene lektire (uz pretpostavku da u kućanstvu imaju pristup internetu).
„Smatram kako učenike treba upućivati na tiskanu i e-lektiru, različite forme i formate, da se znaju služiti informacijom i snaći kad npr. nema tiskanoga primjerka. Osobno, nisam za dominaciju nijednoga.“	Naveden odgovor je u potpunosti objektivan i upravo taj odgovor sažima zaključak ovoga rada; učenike treba upućivati na različite forme i formate, te ne dopuštati da osobno slaganje ili neslaganje utječe na količinu informacija danu učenicima.
„Svakako bi bilo dobro učenike što više upućivati na ovaj medij, ali prvenstveno one u predmetnoj nastavi, a napose učenike srednjih škola. Osobno nisam baš zagovaratelj ovakvog načina čitanja u osnovnim školama općenito jer najprije valja poraditi na njihovoj vještini čitanja koja je ionako porazna, a s tehnologijama se oni ionako kudikamo bolje snalaze i barataju od svih nas punoljetnih tako da će s vremenom sigurno doći i do ove razine. Bez dodatnog "pritiska".“	U analizi stranice smo naveli da bi prvo trebalo kod učenika razviti čitalačke navike, a ta odgovornost pripada nastavniku i roditelju. Tek kada se one steknu može se razmišljati o tome koji je bolji pristup za razvijanje daljnjih kognitivnih, logičkih i sl. sposobnosti.
„Smatram da bi učenike trebalo upoznati i s mogućnošću korištenja e-lektire, ukoliko ne mogu doći do potrebne tiskane građe.“	Učenike bi svakako trebalo uputiti na mogućnost e-lektire te ih pustiti da sami

<p>Također bi ih valjalo poučiti kako će pronaći određenu e-lektiru te kako će se njome služiti.“</p>	<p>odaberu koji način čitanja njima više odgovara.</p>
<p>„Izgled stranice je monoton. Trebalo bi dodati još zanimljivih digitalnih sadržaja koji bi poticali učenike na čitanje.“</p>	<p>Stranica je s razlogom napravljena pojednostavljeno. Postoji mogućnost i povećanja i smanjena fonta te također promjene boje stranice koje su izrazito pozitivne za učenike s teškoćama. Neupitno je da svaki sadržaj bilo koje internetske stranice treba na prvi pogled biti atraktivan te privući pozornost, ali na ovu stranicu nismo došli promatrati, već čitati.</p>
<p>„Promjena će vjerojatno doći zbog uvođenje tableta u škole. Rekla bih da će se više koristiti e-lektire, da će biti i drugačije koncipirane. Tehnologija se mijenja, a onda, posljedično, i mi s njom.“</p>	<p>Promjena je već došla, samo je pitanje kada će se učenici naviknuti na nju, a to ovisi samo o tome koliko će ih dobro stručne osobe usmjeravati i voditi. Tableti u školama će u svakom slučaju donijeti promjene.</p>
<p>„Učenici čitaju po preporuci razrednog učitelja pa su oni kompetentniji od mene. Smatram da učenici trebaju čitati po vlastitom odabiru.“</p>	<p>Razredni učitelj bi trebao s knjižničarem formirati popis lektire koja će se davati učenicima kao obvezna lektira; (osnovnoškolski) knjižničar bi trebao biti upućen u načine učeničkih čitanja lektire.</p>
<p>„E-lektira bi trebala postati pristupačnija i trebalo bi se puno više raditi na popularizaciji web lokacije e-lektire.“</p>	<p>Popularizacija bi trebala krenuti s najviše razine, odnosno, na stručnim aktivima bi trebalo stručne osobe upućivati na to da oni učenike upućuju na stranicu.</p>
<p>„Trebalo bi održavati radionice ili istaknuti na mrežnoj stranici škole ili pak letku poveznicu kako bi podsjećali učenike na tu mogućnost.“</p>	<p>Radionice su dobar način za utjecanje na učenike te informiranje o novim medijima.</p>

„Treba nastaviti taj projekt.“	Projekt je i dalje u izradi; još uvijek je u začetcima.
„Trebalo bi promijeniti popis lektire i osuvremeniti ga.“	Popis lektire i osuvremenjivanje istoga je svakako problem u obrazovnom sustavu jer učenici zbog zastarjelih naslova već u samome početku ni ne razmišljaju o načinima čitanja knjiga, već odbijaju bilo koji način.
„E-lektira je dobro rješenje ukoliko knjige nema u školskoj i/li gradskoj knjižnici, ali i ako je neko izdanje prestaro.“	S time smo se složili, e-lektira je svakako i pozitivno rješenje u slučaju da učenik nema pristup knjizi.
„Više lektirnih naslova.“	Na stranici <i>lektire.skole.hr.</i> se još uvijek radi, stalno se dodaju novi naslovi, ali je problem unosa prvenstveno zbog autorskih prava.
„Potrebna je promjena u pristupu lektiri općenito. E-lektira nije drugačija lektira, drugačiji je tek medij.“	Upravo ovaj odgovor bi bio zaključak pitanja je li potreba u pristupu e-lektiri potrebna.

E-LEKTIRA I TISKANA LEKTIRA

U devetom pitanju od knjižničara tražimo da navedu mišljenje o tome hoće li e-lektira zamijeniti tiskanu lektiru. Odgovore smo također kao i u prijašnjim pitanjima razvrstali tablično, prvenstveno kako bi se vidjelo skoro stopostotno slaganje ispitanih knjižničara u tome da e-lektira nikada neće zamijeniti tiskanu lektiru. Objašnjenje koje su naveli knjižničari je također navedeno u tablici.

Tablica 4, e-lektira i tiskana lektira

ODGOVORI KNJIŽNIČARA	OBJAŠNJENJE
Ne.	„Taj osjećaj držanja knjige u ruci mediji neće nikada moći zamijeniti; radi se o jedinstvenoj prednosti tiskane knjige.“
Ne.	„Istraživanje kolegica od prije par godina (uzorak su bili učenici šestih razreda iz cijele RH) pokazalo je da učenicima e-lektira nije privlačna ili im je podjednako neprivlačna kao i tiskana lektira.“
Ne.	„Učenici još uvijek očekuju tiskanu knjigu, kao da više vole držati knjigu u ruci i listati.“
Ne.	„I ovo će do daljnjega uspješno koegzistirati kao i klasične novine, radio, TV, online vijesti. Svako vrijeme donosi svoje, ali nikada u potpunosti ne istisne prethodni medij. Svaki oblik informacije ima svoje čari i svaka osoba ima svoje osobne preferencije, a na posljetku i navike. Knjiga u ruci je knjiga u ruci i uvijek će to biti. Dobra potvrda tome su neobavezna ljetna čitanja na plaži. Različiti e-čitači postoje već godinama, ali u ovim prigodama baš i nema previše onih koji spomenute <i>gadgets</i> nose sa sobom već uvijek radije biraju knjigu u fizičkom obliku.“
Ne.	„Smatram da e-lektira nikada neće u potpunosti zamijeniti tiskanu knjigu jer velik broj korisnika preferira upravo knjigu u tiskanom obliku.“
Ne.	„Tiskana knjiga će uvijek imati prednosti, bez obzira na napredak tehnologije. Još uvijek postoje čitači koji fizički vole držati knjigu i njen specifičan miris, teško je ukloniti stare navike. Kako tv nije ukinuo radio ili internet, tako ni e-knjiga neće dokinuti tisak.“
Ne.	„To je samo jedan od izvora.“
Ne.	„Uvijek će biti onih koji će željeti čitati i listati tiskane knjige.“
Ne.	„Tiskani oblik djeci daje veću povezanost s djelom.“
Ne.	„U nižim razredima osnovne škole učenici će čitati tiskanu lektiru, poslije je to stvar učenikova odabira.“

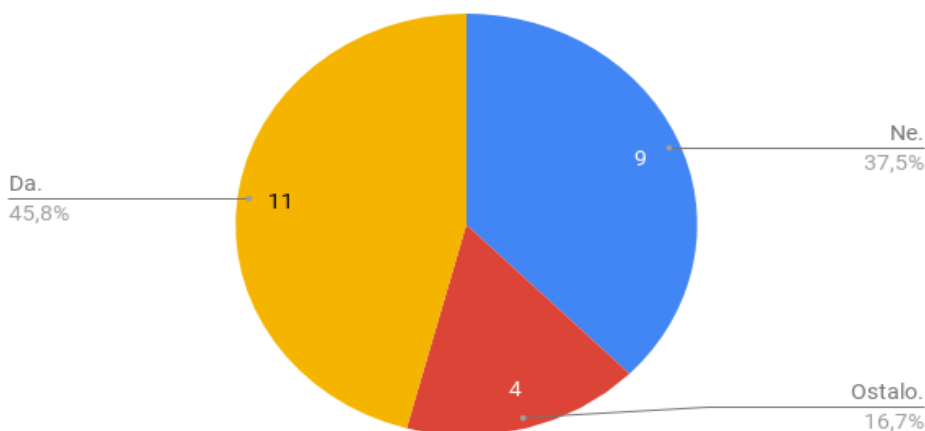
Ne.	„Mislim da e-lectira još uvijek neće zamijeniti tiskanu lektiru, ali usporedno mogu funkcionirati obje.“
Ne	„Neće to dozvoliti izdavači.“
Ne.	„Tiskano djelo učenici mogu prelistavati i na satu lektire, koristiti kao podsjetnik, izvor za citiranje, a za korištenje e-lectire na nastavi učenicima bi trebalo omogućiti pristup računalu/tabletu/smartphoneu i internetu u školi, za vrijeme sata Hrvatskog jezika; financijska ograničenja su presudan faktor u našem obrazovnom sustavu.“
Ne.	„U Hrvatskoj ne u skoroj budućnosti.“
Da.	„ S vremenom.“
Ne.	„Neće u potpunosti zamijeniti tiskanu lektiru (za nju nije potreban internet, signal, struja, punjači). Tiskana knjiga pruža ugodniji smještaj i doživljaj čitanja.“
Ne.	„Nadam se da do toga neće doći.“
Ne.	„Tiskana knjiga ima svoje čari koje računalno ne može nadomjestiti.“
Ne.	„Većina njih još uvijek više voli papirnati oblik.“
Ne.	„Papir je prirodniji. Čitanje s ekrana je naporno i izaziva nervozu.“
Da.	„E-lectira zamijenit će u potpunosti tiskanu lektiru onda kada elektronički mediji istisnu u potpunosti tisak.“

Zaključujemo da se knjižničari u većini slažu da e-lektira nikada neće zamijeniti tiskanu lektiru, tj. knjigu. Smatraju da tiskana knjiga ima jedinstvenu prednost u odnosu na e-knjigu (osjećaj knjige u ruci), također, tiskano djelo učenici mogu prelistavati i na satu lektire, koristiti kao podsjetnik, izvor za citiranje, a za korištenje e-lektire u nastavi učenicima bi trebalo omogućiti pristup računalu/tabletu/smartphoneu i internetu u školi do čega tek treba doći u hrvatskom obrazovnom sustavu; knjižničari smatraju da su učenici podjednako nezainteresirani za tiskanu knjigu kao i za e-lektiru (zastarjeli popis djela). Zaključuju da će tiskana lektira i e-lektira nastaviti koegzistirati kao i do sada na jednak način kao što su i ostali mediji koegzistirali, ne istiskujući jedan drugoga.

STRUČNI AKTIVI

U posljednjem pitanju od knjižničara tražimo da navedu jesu li tijekom proteklih deset godina na nekom od stručnih aktivna školskih knjižničara poticani na upućivanje učenika na korištenje e-lektire. Ponuđeni odgovori su *da*, *ne* i *ostalo* (slika 21). Odgovor *da* odabralo je 11 knjižničara (45, 8%), odgovor *ne* odabralo je 9 knjižničara (37, 5%) dok su pod *ostalo* dana 4 odgovora koji glase: *naprotiv, poticani smo upravo na upućivanje učenika na tiskanu knjigu; iako je sve veći broj e-knjiga, smatram da je prvenstveno kod učenika važno razviti senzibilitet za tiskanu građu; tek godinu dana radim kao knjižničar, stoga ne mogu odgovoriti na ovo pitanje te ne idem na stručne aktive*. Zaključujemo da su knjižničari poticani na upućivanje učenika na korištenje e-lektire, ali s obzirom na to da neki učenici još uvijek ne znaju išta o stranici *lektire.skole.hr*, u nedovoljnoj mjeri (što vidimo i po postotku od 37, 5% odgovora *ne* na zadnje postavljeno pitanje u anketi).

Jeste li tijekom proteklih deset godina na nekom od stručnih aktivna školskih knjižničara poticani na upućivanje učenika na korištenje e-lektire?

(Slika 21, stručni aktivni)

9. ZAKLJUČAK

Školska knjižnica je prepoznata kao važna potpora reformi obrazovanja jer obrazovni sustav treba osmisliti tako da se tijekom školovanja mladih ljudi pobudi interes za samostalno učenje, kako bi se oni osposobili za samostalno i cjeloživotno stjecanje znanja bilo čitanjem knjiga, bilo korištenjem ostalih medija koje nude informacijska i telekomunikacijska tehnologija.¹²⁰

Ako ne držimo samorazumljivim da je uvjet opstanka knjižnica bespogovorna prilagodba zahtjevima društva, ma kakvi oni bili, onda stojimo pred alternativom: ili utjecati na sebe i na korisnike da prestanemo biti makar i sjena onoga što se u tradiciji obuhvaćalo pojmom čovjeka ili da u još većoj mjeri postanemo masovno producirane društvene individue lišene istinske osobnosti, ili se potruditi da, u ime čovjekove tjelesno-duševno-prirodne sklonosti, ostanemo u dubini duše, kako Ljubimir iznosi, anakronični, duhu vremena uskraćeni – koristeći se ujedno svim njegovim tehničkim pogodnostima.¹²¹

Temeljem provedene ankete, odgovora ispitanih knjižničara te analize stranice *lektire.skole.hr*, dokazali smo kako učenici u navedenim osnovnim školama Primorsko-goranske županije još uvijek nisu dovoljno upoznati sa stranicom *lektire.skole.hr*. Većina učenika je neupućena te se otežano koristi stranicom, iako smo u analizi dokazali da stranica zadovoljava većinu kriterija *Prijedloga kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira* te nudi određene prednosti koje lektira u fizičkom prostoru knjižnice ne donosi, posebice za osobe s teškoćama. Zoran Velagić na webinaru *Razvoj e-lektira i razmjena ideja (e-škole)*, održanome 6. svibnja 2016. godine., kao mane e-knjige, odnosno e-lektire, smatra mogućnost teže koncentracije na sadržaj, čitanje koje postaje zamorno, programe za čitanje koji su nedostupni dok su po Velagiću prednosti brzo kopiranje teksta, povećanje slova, ekološke knjige, nisu oštećene, lakše se pretražuje tekst, manja mjesta, brzo kretanje tekstom te ušteda vremena. Možemo zaključiti da se prednost još uvijek daje tiskanoj knjizi te da bi se i trebalo ustrajati na nabavi tiskanih knjiga, ali osvijestiti, poticati i poučavati učenike o korištenju i drugih vrsta e-tekstova jer učenici nisu dovoljno upoznati s interaktivnim mogućnostima e-lektire. Poticaj učenicima bi svakako bilo i omogućavanje da samostalno i odgovorno biraju medij ovisno o vrsti građe i stilu učenja.

¹²⁰ Zovko, Mira. *Školska knjižnica u novom tisućljeću*, 36, 43-50, 2009., str. 3.

¹²¹ Ljubimir, Davor. Nav. djelo, str. 15.

LITERATURA

1. Alerić, Marko, et al. *Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira*, Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2016.
2. Bačić-Karković, Danijela. *Lektira i mladi čitatelj*, u *Zbornik radova*, Proletna škola školskih knjižničara, Crikvenica, 2000., Rijeka: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2001.
3. Galić, Sanja. *Suvremeno školsko knjižničarstvo* u *Život i škola*, 28 (2/2012.), 58., 2012.
4. Golub, Koraljka. *Čitanje u multimedijalnom okruženju* u *Zbornik radova*, Proletna škola školskih knjižničara, Novi Vinodolski 2001., Rijeka: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2002.
5. Lazzarich, Marinko. *Književnost valja približiti mladima*, Istraživanje o školskoj lektiri, u *Napredak*, Časopis za pedagogiju, teoriju i praksu, 1859-2003, 142 (1), 84-90, 2004.
6. Leniček, Eva. *Književna lektira u suvremenoj razrednoj nastavi* u *Suvremena metodika nastave hrvatskoga jezika*, 16, Časopis za nastavu hrvatskoga jezika, književne, scenske i filmske umjetnosti, 1991.
7. Lučić-Mumlek, Kata. *Lektira u razrednoj nastavi, metodički priručnik*, Zagreb: Školska knjiga, 2002.
8. Ljubimir, Davor. *Digitalizacija knjižnica: za ili protiv čovječanstva* u *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 62, 1-4, 1999.
9. Medić, Irena. *Da li se budućnost knjige krije u neutralnom papiru ili alternativnom mediju* u *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 62, 1-4, 1996.
10. Nagy, Atila. *Sudbina ili iskušenje* u *Mladi i čitanje u multimedijalnom prostoru*, Koprivnica: Hrvatsko čitateljsko društvo, 1999.
11. Novaković, Gorana; Medić, Igor. *Lektira u srednjoškolskoj nastavi hrvatskoga jezika*, u *Hrvatski*, 9, 2, 71-91, 2011.
12. Plevnik, Danko. *Prijeti li gledanje čitanju?* u *Informatologija*, 25, 1-2, 35-36, 1993.
13. Rosandić, Dragutin. *Izbor, obrada i čitanje lektire od četvrtog do osmog razreda osnovne škole* u *Napredak*, Časopis za pedagogiju, teoriju i praksu, 1859-2003, 142 (1), 84-90, 2004.
14. Rosandić, Dragutin. *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*, Zagreb: Školska knjiga, 1986.
15. Škrobica, Vanja. *Mladi i internet* u *Zbornik radova*, Proletna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske, Opatija: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2008.
16. Škrobica, Vanja. *Školska knjižnica i osobe s posebnim potrebama*, u *Zbornik radova Proletne škole školskih knjižničara Republike Hrvatske*, Novi Vinodolski, 2003., Rijeka: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2004.

17. Štefančić, Silko. *Mjesto novih medija u knjižnici, Nositelji informacije i sredstvo obrazovanja* u Zbornik radova, Proljetna škola školskih knjižničara, Novi Vinodolski 2001., Rijeka: Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske, 2002.
18. Težak, Dubravka. *Utjecaji suvremenih medija na tematske i strukturne promjene u literaturi za mlade* u Zbornik radova, *Mladi i čitanje u multimedijalnom okruženju*, Koprivnica: Hrvatsko čitateljsko društvo, 1999.
19. Vrana, Radovan. *Digitalne knjižnice za djecu*, u Zbornik radova, 17, Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske, Rijeka: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2005.
20. Zovko, Mira. *Školska knjižnica u novom tisućljeću*, 36, 43-50, 2009.

INTERNETSKE STRANICE

1. Analiza školskih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji, <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/lektire-odsad-dostupne-svima-i-na-internetu-20150208>, 26. 6. 2017.
2. IFLA/UNESCO manifest za digitalne knjižnice, www.ifla.org/files/assets/digital.../ifla-unesco-digital-libraries-manifesto-hr, 10. 9. 2017.
4. Okrugli stol: *Lektira, pomoć ili odmoć u promicanju čitanja*, <http://www.husk.hr/okrugli-stol-lektira-pomoc-ili-odmoc-u-poticanju-citanja-izvjesce-i-zakljucci/>, 5. 7. 2017.
3. Projekt Matilda, www.edu.espool.fi/matilda, 3. 9. 2017.
4. Stranica e-lektire, <http://lektire.skole.hr/>, pristup u periodu od srpnja do rujna 2017.
5. *Školska lektira: Radost ili pakost?*, <http://www.ziher.hr/lektira-radost-ili-pakost>, 26. 6. 2017.
6. Učeničke navike čitanja, <http://www.madeformums.com/news-and-gossip/world-book-day-survey-reveals-childrens-reading-habits/26419.html>, 5. 8. 2017
7. Webinar: *Razvoj e-lektira i razmjena ideja (e-škole)*, 6. 5. 2016.

PRILOG

Prilog 1 - Anketa o korištenju stranice *lektire.skole.hr* u osnovnim školama Primorsko-goranske županije

Naziv škole u kojoj se nalazi knjižnica:

Funkcija osobe koja je popunila upitnik:

Duljina radnog staža osobe koja je popunila upitnik:

Broj korisnika knjižnice:

1. Što mislite, kakav je odnos učenika prema lektiri u suvremenom hrvatskom obrazovnom sustavu?

- a) učenici su nezainteresirani; čitaju lektiru jer moraju
- b) učenici rado čitaju lektiru
- c) drugo:

2. Kako poznajete stranicu *lektire.skole.hr*?

- a) nedovoljno
- b) površno
- c) dobro

3. Jeste li upućivali i upućujete li učenike na stranicu *lektire.skole.hr*?

- a) nikad
- b) ponekad
- c) često

4. Ako ste učenike upućivali na tu stranicu, navedite razlog:

- a) nedostatak lektirnih djela u knjižnici
- b) lakša čitljivost za učenike
- c) veći interes učenika za čitanje putem elektroničkih uređaja
- d) drugo:

5. Ako ste učenike upućivali na stranicu *lektire.skole.hr*, jesu li Vam učenici dali povratne informacije o korištenju e-lektire?

- a) učenici inzistiraju na lektiri posuđenoj u knjižnici
- b) učenici su se s veseljem koristili e-lektirom
- c) povratna informacija nije dobivena
- d) drugo:

6. Ukratko opišite koje su po Vašem mišljenju prednosti, a koji nedostaci e-lektire.

7. Uočavate li razliku u recepciji e-lektire u odnosu na tiskanu lektiru kod učenika? U slučaju da uočavate, ukratko navedite o kojim razlikama se radi.

8. Što bi, prema Vašem mišljenju, trebalo promijeniti u pristupu e-lektiri i je li uopće ta promjena potrebna? Ukratko obrazložite.

9. Smatrate li da će e-lektira zamijeniti tiskanu lektiru u potpunosti? Ukratko obrazložite odgovor.

10. Jeste li tijekom proteklih deset godina na nekom od stručnih aktiva školskih knjižničara poticali na upućivanje učenika na korištenje e-lektire?
